ELMİ İŞ

Azərbaycan Respublikası
Aylıq Beynəlxalq Elmi-nəzəri jurnal

№ 4 (20)

НАУЧНАЯ РАБОТА

Азербайджанская Республика
Ежемесячный Международный
Научно-теоретический журнал

№ 4 (20)

SCIENTICAL WORK

Azerbaijan Republic Amonth International
Science oritical journal's

№ 4 (20)

Bakı – 2010

MÜNDƏRİCAT

Ədəbiyyatşünaslıq

ORUC BƏY BAYAT, YOXSA PERSİYALI DON XUAN?

Jalə QƏMBƏRLİ, *ADU-nun baş müəllimi*

Respublikamız dövlət müstəqilliyini əldə etdikdən sonra Azərbaycan tarixinin, ədəbiyyatının daha dərindən öyrənilməsi, xalqımızın unudulmuş övladlarının üzə çıxardılması çağdaş elmimizin diqqət mərkəzində duran problemlerindəndir. Xalqımızın belə övladlarından biri də son dərəcə maraqlı və macəralarla zəngin həyat yaşamış son vaxtlara qədər Avropada Persiyalı Don Juan və ya Persiyalı Don Xuan adı ilə tanınmış Oruc bəy Bayatdır.

1599/1601 Səfəvi səfirliyinin katibi kimi İspaniyaya getmiş Oruc bəy Qızılbaşların Bayat tayfasından olan Sultanəli bəyin oğlu olmuşdur. Sultanəli bəy sarayın sayılan şəxslərindən biri olaraq Məhəmməd Xudabəndinin və onun oğlu Həmzə Mirzənin ən çətin və məsuliyyətli tapşırıqlarını yerinə yetirmiş və döyüşlərin birində qəhrəmanlıqla həlak olmuşdur.

1590-cı ildə Səfəvi dövləti Osmanli imperiyası ilə sülh bağlamaq məcburiyyətində qalır və müqaviləyə əsasən Şərqi Gürcüstan, Ermənistan, Kürdüstan və demək olar ki,bütün Azərbaycan Osmanlı imperiyasının hakimiyyəti altına keçir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq, Şah Abbas hökuməti torpaqları geri qaytarmaq fikrindən əl çəkmir və yeni müharibəyə başlamaq üçün hazırlıq görür. Məhz elə bu dövrdə İsfahana məşhur Şerli qardaşları gəlir və Şah Abbasla görüşləri zamanı onu Avropadan dayaq almaq üçün oraya nümayəndə heyəti fikri ilə razı salmağa çalışırlar. Və artıq Avropa dövlətləri üçün də təhlükəyə çevrilən Osmanlı imperiyasına qarşı Avropa dövlətləri ilə Səfəvi dövlətinin maraqları obyektiv baxımdan üst-üstə düşdüyü üçün Şah Abbas bu fikirlə razılaşır. Səfirliyin başında Hüseynəli bəy dururdu və bu səfər zamanı onu dörd katib və on beş qulluqçu müşayət edirdi. Səfirliyin birinci katibi isə Oruc bəy Bayat təyin edilir.

Bundan başqa, Şah Abbasın inamını qazanan Antoni Şerli səfər zamanı Səfəvi səfirini müşayət etmək və Avropa monarxları ilə danışıqlarda iştirak etmək tapşırıqlarını alır. Hüseynəli bəyin diplomatik missiyası 8 Avropa ölkəsində - Almaniya, Roma, İspaniya, Fransa, Polşa, Venesiya, İngiltərə və Şotlandiyada olmaqdan ibarət idi.

1599-cu il 9 iyunda İsfahanı tərk edən səfirlik üzvləri noyabr ayında Moskvaya çatıb, qışı orda keçirdikdən sonra yola düşüb, 1600-cü ilin payız ayında Almaniyaya çatılar. Burada imperator Rudolf tərəfindən təntənəli şəkildə qəbul edilən səfirlik üzvləri Venesiyaya yola düşürlər. Lakin Venesiya hakimi türk səfirinin onun sarayında qonaq olduğunu bəhanə edərək Səfəvi səfirinin onu qəbul etməsi üçün yazılmış xahiş məktubuna rədd cavabı verir. Romaya yola düşdükləri

vaxt isə Hüseynəli bəy haqlı olaraq Antoni Şerlini Roma papası üçün nəzərdə tutulmuş qiymətli hədiyyələri oğurlamaqda günahlandırır. Bununla əlaqədar olaraq, onlar ayrı-ayrılıqda IV Klement tərəfindən qəbul edilirlər. Bu mübahisədən sonra Şerli səfirlik üzvlərini burada qoyub, Venesiyaya qayıdır. Romada isə səfirliyin üç nəfər üzvü Vatikanda qalaraq xristianlığı qəbul edirlər. Hüseynəli bəy isə digər səfirlik üzvləri ilə İspaniyaya çatıb 2 ay müddətində Valyadolid şəhərində III Fillipin sarayında qonaq olur. İspan monarxına Şah Abbasın məktubu çatdıran Hüseynəli bəy vətənə qayıtmağa hazırlaşır. Öz diplomatik missiyasını yalniz 3 ölkədə - Almaniya,Roma və İspaniyada yerinə yetirən səfir digər 5 ölkədə olmaq fikrindən imtina etməli olur. Bu zaman isə onunla yeni gozlənilməz hadisə baş verir. Səfirliyin 4 katibindən üçü islama xəyanət edərək xristianlığı qəbul edirlər. Onlardan biri sonradan Persiyalı Fillip adını alan və səfirin yaxın qohumu olan Əliqulu bəy, ikincisi isə Persiyalı Dieqo alan Bünyat bəy, üçüncüsü isə xaç anası İspaniya kraliçası Marqarita olan Persiyalı Don Xuan adını alan Oruc bəy Bayat olur.

Son vaxtlara qədər Oruc bəyin 1605-ci ildə Valyadolid şəhərində öldürüldüyü güman edilirdi. Bu səhv fikir Paskual de Qayanqosun İspaniya jurnalında Pinero de Veyqanın " Fastiqini" kitabında kiçik parçaları çap etdirməsindən sonra yayılmışdır. Burada o göstərir ki, 15 may 1605-ci ildə Don Xuanla İran səfiri arasında baş verən mübahisə zamanı səfir Don Xuanı qılıncla öldürmüşdür. Lakin "Fastiqini" tam şəkildə çap edildikdən sonra məlum olmuşdur ki, Pinero de Veyqa bu hadisə haqqında yazarkən səfirin Don Xuanı deyil, Don Xuanın səfiri öldürməsini göstərməmişdir. Oruc bəyin sonrakı taleyi haqqında dəqiq heç bir şey məlum deyildir. N.Kortasa görə ,o, kitabı nəşr edildikdən sonra sarayın mötəbər şəxslərindən birinə çevrilmişdir.

Oruc bəyin Azərbaycan – İspaniya ədəbi əlaqələrinin inkişafında böyük rol oynamış, Azərbaycan tarixi siyasi və mədəni həyatına dair yazılmış olan "Hekayələr" 1604-cü ildə Valyadolid şəhərində nəşr edilmişdir. N.A.Kortes öz müsahidələri əsasında belə bir nəticəyə gəlmişdir ki, Oruc bəy "Hekayələr" kitabını əvəl fars dilində yazmış və sonradan ispan dilinə tərcümə etmişdir. Bu kitab 1988-ci ildə O.Əfəndiyev və A.Fərziliyev tərəfindən tərcümə edilərək, "Oruc bət Bayatın – Persiyalı Don Xuanın kitabı" adı altında nəşr edilmişdir. Kitab 3 hissədn ibarətdir : I kitab 13 fəsildən ibarət olaraq İran tarixinə həsr edilmişdir. Müəllifin gözəl təsviretmə qabiliyyəti ilə əlaqədar olaraq, biz orta əsr şəhərlərində əhalinin adət və ənənələri,müəyyən mərasimlərin keçirilməsi və s.haqqında zəngin və maraqlı məlumat əldə etmiş oluruq

12 fəsildən ibarət olan II kitab Oruc bəyin Vətətndən əbədi olaraq ayrıldığı müddətə qədər olan dövrə əhatə edir.

8 fəsildən ibarət olan III - sonuncu kitab əvvəlcədən təsvir etdiyimiz Oruc bəyin Səfəvi dövlətini tərk etməsindən başlayaraq, Avropaya qədər olan səyahətini ətraflı təsvir edir.

Qiymətli məlumatlarla bərabər Oruc bəyin - Don Xuanın təsvirlərində açıq-aşkar səhvlər və qeyri-dəqiq məlumatlar da vardır. Çünki əsərin yazıldığı müddət ərzində müəllif müasirlərinin yazdığı ən lazımi tarixi-coğrafi əsərlərə belə malik olmamışdır. Lakin əsərin bütün hissələri tarixi-siyasi faktlara əsəlanmasa da, bütövlükdə götürdükdə Oruc bəy – Don Xuan Azərbaycan və İran tarixi haqda çox qiymətli məlumatlara malik olmuşdur. Əsərin əsas xarakterik xüsusyyəti müəllifin xristianlığı qəbul etmiş keçmiş müsəlman olmasıdır. Əsərdə müəllif əvvəllər mənsub olduğu islam dininə və onun tərəfdarlarına tənqidi yanaşır. Hər şeyə o, Avropalı gözü ilə baxmağa çalışır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq oruc bəyin "Hekayələr" kitabı Azərbaycanın Avropa dövləti ilə, ilk növbədə İspaniya ilə ədəbi əlaqələrinin inkişafında böyük rol oynayaraq Azərbaycanın İspaniyada tanınmasına xidmıt etmişdir.

Nəticə etibari ilə Oruc bəyin həyat yaradıcılığı, müasirlərinin bu şəxs haqda mülahizələrinə ciddi və kompleks halda elmi yanaşma tələb edir.

РЕЗЮМЕ

В этой статье говорится об истории литературных связей между Испанией и Азербайджаном, а также о заслуге книги Дон Жуана в развитии этих отношений.

RESUME

Тще артиьле деалс wитщ тще щисторй оф тще Спанисщ-Азербаижани литерарй релатионс. Апартиьулар аттентион ис паид то Оруджбей Байат, а муслим бй религион, wщо адоптед Ъщристианитй ин Спаин анд wас ъщристенед ас Дон Жуан.

İSLAM ŞƏRQİNİN ORTA ƏSR İSPAN ƏDƏBİYYATINDA ROLU "SİD HAQQINDA NƏĞMƏ"

Jalə Qənbərli, ADU, İspan dili kafedrasının baş müəllimi

Tarixin sınaqlarından uğurla çıxan orta əsr İspaniyası çox böyük tarixi və siyasi hadisələrlə zəngindir. Bu hadisələr İspan ədəbiyyatından yan keçməyərək,onun gələcək inkişafında həlledici rol oynamışdır. Beləki 711-ci ildə Şimali Afrikadan ərəb tayfaları olan bərbərlərin (mavrlar) Priney yarımadasına daxil olması .Vestqot kralı Rodriqonun qoşunlarının darmadağın edilməsi ilə nəticələndi. Qısa bir müddət ərzində Kontabriya dağları arsında yerləşən Asturiya krallığını çıxmaq şərti ilə İspaniyanın bütün ərazisi ərəblərin ixtiyarına keçdi. İlk öncə ərəblərin istilası altından bütün ərazilər mərkəzi Damaskda yerləşən Xilafətin tabeçiliyində olsa da, çox tezliklə müstəqil Kordova əmirliyi,bir qədər sonra isə bütün istila edilmiş ərəb torpaqlarini öz hakimiyyəti altında birləşdirən Kordova xilafəti yarandı. Kordova çox tezliklə Avropanin ən qüdrətli dövlətlərindən birinə çevrilərək,digər Avropa dövlətləri ilə sıx əməkdaşlıq etməyə başladı. Kordova dövrünün ən gözəl şəhərlərindən birinə çevrildi.Onun şair və alimlərinin şöhrəti isə bütün Avropaya yayıldı. Ərəblərin Piriney yarımadasını ələ keçirməsi yalnız tarixi nöqteyi-nəzərdən böyük əhəmiyyət kəsb etmir.Çünki demək olar ki,8 əsr ərzində burda iki fərqli dünya,iki fərqli mədəniyyət xristian Qərbi ve müsəlman Şərqi yaşayır və inkişaf edirdi. Ərəblərin İspaniyaya hücumu yalnız istila ilə nəticələnmədi,bu istila ispan xalqına böyük tövhələr verdi. Belə ki,xilafət bütün vasitələrlə burada elmin müxtəlif sahələrinə,xüsusəndə ədəbiyyatın inkişafına böyük təkan verdi. Fikrimizi əsaslandırmaq üçün deyək ki, X əsrdə Xəlifə II Əl Hakamın Kordovada yerləşən şəxsi kitabxanasında 400 mindən çox kitab vardı ki,onların içərisində yunan və roma alimlərinin əsərləri həm orijinal,həm də tərcümə variantlarında saxlanılırdı. Məhz ərəblərin sayəsində bütün Avropa Aristotel ve Platonun doktrinalarının təhrif deyil,orijinal formaları ilə tanış olmuşlar. Universitetlərin ve digər təhsil ocaqarının yaranması da məhz bu dövrlərə aiddir. Ərəblər İspaniyaya özləri ilə birlikdə gözəl poeziya da gətirmişlər. Məlum olmuşdur ki,İspan lirik poeziyası məhz ərəb lirik poeziyasının təsiri altında formalaşmışdır. Burada möhtəşəm saray və abidələrin tikilməsi də ərəblərin adı ilə bağlıdır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq ərəb istilasından (conquista) dərhal sonra ispan xalqı öz torpaqlarını yadelli işğalçılardan azad etmək mübarizəsinə,yəni reconquistaya başladı. 7 ərs ərzində istila edilmiş torpaqlarını qaytarmaq üçün mübarizəyə qalxan ispan xalqına öz məqsədlərinə çatmaq üçün yeddi əsr lazım oldu. Məhz bu 7 əsrlik mübarizə qəhrəmanlıq dastanlarının yaranması üçün münbit şərait yaratdı. Bu qəhrəmanlıq

dastanlarının qorunaraq nəsillərdən-nəsillərə keçməsindəsə peşəkar müğənni ifaçıların böyük xidməti olmuşdur. Kastilyada xuqlar,Qalisiyada joqrar,Katoloniyada coqlar adlanan bu şəxslər profesional şair olmaqla yanaşı, həm də artisdirlər.Onlar diyarbadiyar gəzərək rəqsləri,mahnıları ilə camaatı əyləndirir,pantamima və akrobatik hərəkətlər nümayiş etdirirdilər. Eyni zamanda bu şəxslər arfanın müşayiəti ilə qəhrəmanlıq dastanlarını oxuyurdular. Qeyd edək ki,xuqlar yalnız bu poemaları oxumurdular, onlar eyni zamanda bu poemaların müəllifi ve həmmüəllifi olurdular. Bu dastanlarda XI və XIII əsrdə baş vermiş siyasi hadisələr,mavrlarla mübarizə öz əksini tapmışdı. Bu dövrdə 15-ə qədər qəhrəmanlıq dastanları yazılmışdır ki,onların da zirvəzi " Mənim Sidim" haqqinda (El cantar de Mio Sid) nəğməsi sayılır. Dastanın qəhrəmanı həqiqətən də mövcud olmuş tarixi şəxsiyyət Rodriqo Dias (Rui Dias)dır. Bir neçə ərəb döyüşçüsünü döyüşlərdə məğlub etdikdən sonra "Sid"(ərəbcə Sid-ağa,cənab deməkdir) təxəllüsünü qazanmışdır. 1047-ci ildə anadan olan bu şəxs nüfuzlu və zəngin olmaqla yanaşı kral Sançonun sağ əli olaraq,onun bayraq daşıyanı kimi şərəfli bir vəzifəyə layiq görülmüşdür. Alfonsun hakimiyyətə gəlməsi Sidin mövqeyini dəyişmiş və bu hadisə sonradan onun saraydan qovulması ilə başa çatır. Bundan sonra bir müddət ərəblərə qulluq edən bu şəxs sonradan onlara qarşı çıxır.Bir neçə uğurlu qələbədən sonra 1092- ci ildə ərəbləri məğlub edərək,Valensiyanı ələ keçirir. Zamanımıza kimi gəlib çatmış "Mənim Sidim" haqqinda nəğmə Pedro Abbat tərəfindən qələmə alınmışdır. Müəllifi olan xuqların adı isə bəlli deyildir. Dastan 1755-ci ilə kimi Burqos yaxınlığında bir monastırda saxlanmış Tomas Antonio Sançes terəfindən tapilaraq 1779-cu ildə nəşr edilmişdir. Poema 3 hissədən ibarətdir. I hissə " Sürgün olunma haqqında nəğmə " adlanır. Bu hissə Sidin məcbur olaraq Kastilyanı tərk etməsi, bir-birinin arxasınca bir neçə ərəb şəhərini ələ keçirməsi,əldə edilmiş sərvəti döyüşçülər arasında ədalətlə bölməsindən ibarətdir.

II hissə " Toy haqqında nəğmə"adlanır. Bu hisədə Sidin növbəti qəhrəmanlıqları,Mərakeş kralı Yusifi məglub etməsi,Valensiyanı ələ keçirməsi,kralla barışması və istəməsədə kralın istəyi ilə qızlarını ərə verməsindən danışılır.

III hissədə " Karpel meşəsində təhqir haqqinda" nəğmə adlanır. Bu hissədə Sidin toydan bir qədər sonra vətənə qayıtmaq istəməsi ilə başlayır. Sidin və onun əhatəsinin onlara etdikləri istehzanı qızlarından çıxaraq,onları döyüb qaranlıq meşədə yırtıcı heyvanlara yem olmaq üçün qoyub getmələri və Sidin bundan xəbər tutaraq, qızlarını xilas etməsi və kürəkənlərini layiqli cəzalandırmasından söhbət açılır. Dastanın demək olar ki,bütün tədqiqatçıları onun tarixi reallıqla böyük uyğunluğunu təsdiq edirlər. Həqiqətən də poemada yalnız Sid deyil,bütün qəhrəmanlar - istər Sidin ailəsi,istərsə də ən yaxın əhatəsi tarixdə mövcud olmuş şəxslərdir. Bundan başqa poemada cərəyan edən hadisələr həqiqətən də baş vermiş hadisələrdir. Müəllif Sidi reconquistaya başçılıq edən,yalnız vətənini

yadelli işğalçılardan təmizləmək arzusu ilə yaşayan bir xalq qəhrəmanı kimi vermişdir. Müəllif bunun üçün real faktlara əsaslansa da ,onun qəhrəmanlıqlarını bir qədər şişirdətək,onun ilk gündən mavrlara (ərəblərə) qarşı mübarizəyə başçılıq etməsini göstərmişdir. Tarixdəsə Sidin bir müddət ərəb Əl Mütamimə qulluq etməsi barədə faktlar mövcuddur. Bundan başqa onun ələ keçirdiyi bütün torpaqlarda ərəblərlə çox qəddar rəftar etməsi barədə poemada söhbət belə açılmır. Dövrünün tipik feodalı,zənginliyini hər yolla artırmağa can atan bu şəxs poemada vətənini dəlicəsinə sevən mehriban ata və ər,qayğıkeş ağa,ədalətli döyüşçü kimi göstərilir. Başqa sözlə desək, müəllif xalqın öz qəhrəmanında görmək istədiyi bütün müsbət keyfiyyətləri bu şəxsdə birləşdirmişdir. Məhz bu xüsusiyyətlər də onu İspaniyanın böyük milli qəhrəmanı və poemada adlandırdığı kimi "Mənim Sidim"ə çevrilir.

Bu dastan ilk öncə hərəkətverici qüvvəsi sadə xalq kütlələri olan reconquista haqqında dastandır. O ilk öncə xalqın öz torpaqlarının azadlıqları uğrunda apardıqları mübarizəni özündə əks etdirən bir dastandır. Bundan başqa tanınmış tədqiqatçı P.Menendes Pidalın fikrincə bu dastan İspaniyanın tarixi,ədəbiyyatı barədə yazılan hər bir elmi iş üçün ən əsas mənbədir.İlk dəfə 1799-cu ildə çap edilmiş dastan ingilis Robert Sautiyə görə ispan dilində yazılmış ən gözəl əsərdir.Şotlənd Xellamsa bu poemanın Danteyə qədər Avropada yazılan bütün əsərlərdən öndə gedən bir əsər olduğunu göstərir.

İsifadə edilmiş ədəbiyyatın siyahısı :

Штейн А.Л. История испанской литературы
Издательство «Высшая школа», 1976
Смирнов А. А Средневековая литература Испании
Издательство «Наука», 1969
Плавкин З.И Литература Испании IX – XV веков, Москва, 1986
Менендес Пидаль « Избранные произведение» Испанская литература средних веков и эпохи Возрождение Москва, 1961
Нусинов И.М История литературного героя Москва, 1958

РЕЗЮМЕ

В этой статье говорится о влиянии арабов на развитие испанской литературы средних веков, а также о новом взгляде в поэме Песня о моем Сиде.

SUMMARY

In this article speak about influence of Arabian occupation and about the development of Spanish literature in the Middle Ages and in the same time about new look in the poem Song about Sid.

İSPAN DİLİNDƏ MÖVCUD ƏRƏB MƏNŞƏLİ NİDALARIN ETİMALOJİ CƏHƏTDƏN ARAŞDIRILMASI

Nuridə MƏMMƏDOVA, *ADU*

Alınma sözlər ispan dilinin lüğət tərkibində müəyyən faiz təşkil edir. Onlar həm mənbə, həm də mənşə baxımından müxtəlifdirlər. Alınma sözlər bütün dillərin leksikasında var. Lakin bütün dillərdə onların kəmiyyəti və köçmə tarixi eyni deyildir. Bu sözlər dillərin bəzisində çox, digərində isə azdır. Bunu müəyyən tarixi amillərlə, zaman və məkanla, əlaqə və münasibətin dərəcəsi ilə əlaqələndirmək olar.

Zaman – zaman ispan dilində özünü yunan mənşəli sözlər, germanizm, ərəbizm, amerkanizm, luisitanizm (portuqal və Braziliyadan keçən sözlər), qalisizm, italyanizm, anqlisizm və s. kimi sözlər büruzə verməyə başlamışdır. Ərəb mənşəli sözlər onun lüğət tərkibinin 15% - ni təşkil etmişdir.

Dilin lüğət tərkibinə keçən sözlərin bir qismi könüllük prinsipinə əsaslanıb alınma sözlər adlanır ki, bu tip tələbatla əlaqədar alınan sözlərdir. Bunların ömrü uzun olur, çünki onlar həmin dilin qayda – qanunlarına uyğunlaşaraq möhkəmlənir. Hamı tərəfindən işlədilir, o dilin tələbatını və ehtiyacını ödəməyə xidmət edir.

Bir qism gəlmə sözlər isə zorakılıq, məcbur etmə yolu ilə dilin lüğət tərkibinə keçən sözlərdir. Həmin sözlər ərəb istilaları dövrü ilə əlaqədardır. Bu qəbildən olan sözlər islam dini və ya əsasən dövlət aparatı ilə bağlıdır. Zorakı assimilyasiya yolu ilə keçən ərəb sözlərinin çoxu çoxdan ömrünü başa vurmuşdur. Onlar ərəb assimilyatorlarının hökmüranlığı dövründə və ərəb xilafətinin süqutundan bir qədər sonra dildə öz mövqeyini itirərək sonralar get – gedə aradan çıxmağa başlayır, demək olar ki, bu qəbildən olan sözlərin çoxu ispan dilinin lüğət tərkibini tədricən tərk etmişdir.

Dil başqa dillərdən sözləri ancaq yeni əşya və məfhum ifadə etmək üçün almır, onların içərisində əşya ifadə etməyən, hiss – həyacan bildirən sözlər də vardır.

Bu məqalədə biz hələ də dildə aktivliyini qoruyub saxlaya bilmiş, ispan danışıq nitqində tez – tez təsadüf olunan ərəb mənşəli ispan nida sözlərini (interjeccion) leksik – semantik, etimaloji cəhətdən araşdırmağa çalışacağıq:

Məsələn, bunların içərisində ispan dilində geniş vüsət tapmış "Ojala!" nidası xüsusi ilə fərqlənir ki, bu da çox – çox arzuladığımız bir şeyin Allahın izni və köməkliyi ilə tezliklə həyata keçməsini istədikdə dilimizə gətirdiyimiz bir kəlmədir.

Onu etimaloji cəhətdən araşdırıqda onda bir maraqlı faktla qarşılaşmış oluruq ki, bir çox mənbələrdə əvvəllər tez – tez qeyd olunduğu kimi "Ojala!" nida sözünün kökündə "Si Dios quiere" (Allahın izni ilə) yəni ərəbcədə (in sha`a Allah) sözü deyil, (Law sha`a Allah) ərəb mənşəli sözü durub ki, bu da mənaca "Si Dios guisiera" (əgər

Allah yol açsa, istəsə) ifadəsinə uyğun gəlir. Bu faktı aşağıda qeyd olunmuş mısalla sübuta yetirməyə çalışaq:

Biz "Si Dios quiere" ni işlətmək istədiyimiz yerdə "Ojala!" nidasını istifadə edə bilmərik.Məsələn,əgər bir kəs anasına, hər hansı bir yaxın adamına, və ya digər bir kəsə yatmazdan əvvəl "hasta manana,si Dios quiere" desə onda o kəsin, anasının, və ya yaxının gecəni rahat və arxayın yatmasına şərait yaratmış olar. Yox əgər "hasta manana, ojala" demiş olsa, onda bu fikir və ya cümlə ilə müraciət etdiyi kəs və ya ana bütün gecəni fikirdən yatmamış olar, çünki bu kəlmələri dilinə gətirmiş kəsin və ya balasının, qohumunun səhərə sağ çıxmaq ümidlərinin olmadığına dəlalət etmiş olur.

Ərəbcə "in" hissəciyi real vəziyyət ilə işlənir ki, bu da ispan dılində indiki zamanda olan fellə ifadə olunur, "law" ərəb hissəciyi isə qeyri – real vəziyyətlə əlaqələndirilir ki, bu da mümkün olduğu qədər də namümkün hesab olunur. İspan dılındə isə bu cür ifadə tərzi ya "İmpertecto de Subjuntivo" ya, yəni "Si Dios quisiera", ya da "Pluscuamperfecto de Subjuntivo" ya, yəni "Si Dios hubiese querido" variantına müvafiq gəlir. Bu cür ifadə (Pluscuampertecto de Subjuntivo ilə) isə ispan dilində mümkün variant kimi məqsədəuyğun sayılmır. Bu səbəbdən də "ojala" ispan nida sözünün mənşəyində duran ərəb mənşəli birləşmənin real olamayan bir istəyin ifadəsi olması daha məqsədəuyğun görünür: "Ojala!"= "Si Dios quisera"

"Si Dios quiere" ifadəsi dildə ən çox reallaşma şansı üstünlük təşkil edən qəti gələcəyi bildirmək üçün işlədilir. Məs, manana pasara a vetre ("Si Dios quiere"). Səhər səni görməyə gələcəm (Allahın izni ilə)

Bu birləşmə əndəlüz ərəb dialektində "Law sha`a llah", sonra "Lawshalla", daha sonra "Lo shala" və nəhayət qədim kastelyano dilində də başlanğıc "L" hərfi reduksiyaya uğrayaraq "oxala" şəklini alınışdır ki, bu da tədricən dildə tələffüz zamanı dəyişikliyə uğrayaraq "ojala" şəklinə düşmüşdür.

Ole! - ərəb mənşəli hiss – həyəcan bildirən, emosiya ifadə etmək üçün istifadə edilən, dildə mövcud digər bir nida sözüdür. Mənşəcə "Wa`llah" ərəb sözündən gələn bu nida " Por Dios!" (Allah xətrinə, sən Allah) mənasına müvafiq gələrək dildə hal – hazırda bravo!, afərin! kimi məna çalarlıqları verir. Bu nida söz ən çox öküz döyüşləri zamanı, flamenko rəqsində, müsiqı nömrəsi ıfa olunanda və s. zamanlarda tamaşaçıların iştirakçıları daha da ruhlandırmaq, canlandırmaqdan ötəri, onların ifalarının bəyenilməsinin təsdiqi və təcəssümü kimi istifadə olunur.

Hamıya çox yaxşı məlum olan digər bir söz "Hola!" da həmçinin ərəblərdən gələrək "ahla" ərəb sözünə müvafiq gəlir ki, bu da İspaniyada hal – hazırda geniş yayılmış qeyri – rəsmi salamlama vasitəsi hesab olunur.

Ala! – "ya – Allah" ərəb sözünün qısaldılmış variantı olub " Oh Dios" (Ay Allah, ya Allah) kimi ispan dilinə tərcümə olunaraq "gəl, tez ol, cəld ol, tələs, hünərlən" kimi hal – hazırda danışıq dilində məna çalarlıqlarına uyğun gəlir. Bu söz həmçinin "Hala!" kimi də yazıda təsadüf olunur. Məs, "Hala, que nos vamos!" - cəld ol, gedirik. Həmçinin təəcüb ifadə etdiyi variantlara da təsadüf olunur. Məs. "Hala, vaya torta se ha dado!" – Adə verdıyi blinçikə bir bax!

Hala! – həmçinin atları canlandırmaq, sürətini artırmaq üçün istifadə olunan nida sözü kimi də özünü dildə biruzə verməkdədir.

"Guala!" – həmçinin ərəb mənşəli söz olub "wallah" = Por Dios! (Allah xətrinə) sözünə müvafiq istifadə edilməkdədir.

Buradan belə nəticə çıxarmaq olar ki, nəinki ispan dilində, bütün dillərdə də həmçinin heç leksik məna kəsb etməyən, yalnız insanların bir şeyə və ya hadisəyə bildirdikləri hiss – həyəcanı, emosiyaları ifadə edən, təəccüb, heyrət, şadlıq, nifrət, qəzəb bildirən nida sözlər də gəlmə xarakter daşıya bilər və onların da dildə aktivliyi keçdiyi dilin qayda – qanunlarına uyğunlaşmasından asılıdır.

Bütün dillərdə, o cümlədən də ispan dilində əsli nidalar ilk yaranışından hiss – həyəcan bildirməyə xidmət edən sözlər olub, heç bir başqa nitq hissəsi ilə əlaqədar deyilsə; Məs, uf!, ay!, oh! və s. kimi: törəmə nidalar müxtəlif yollarla düzəlir ki, bu yollardan da biri başqa dillərdən alınma sözlərin, söz birləşmələrinin nida kimi işlənməsi ilə yaranan nidalardır ki, buna da ərəb mənşəli sözlərin ispan dilinə keçərək tədricən dəyişikliyə məruz qalıb yuxarıda da qeyd etdiyimiz misallardan da göründüyü kimi nida sözü qismində çıxış etməsi halları bariz nümunə ola bilər. Emosiyaların dil təzahürü olan nidalar şifahi nitqə məxsus, yeni tarixi daha qədim olan leksik vahidlərdir ki, yazılı ispan dilində də möhkəmlənmiş, sabitləşmiş ekspresiv – üslubi gücə malikdirlər.

Ədəbiyyat siyahısı

1.Real academia espasola,Diccionario historico de la lengua espasola.Madrid 1960-1992

2.Breve diccionario etimalugico de la lengua castellana.Joan Corominas Madrid 2005

3.Romania Arabica.Tres cuestiones bbsicas:Arabismos,Mozarabe y Jarchas. Federico Corriente 2008

4.Internet materialları

РЕЗЮМЕ

Этимологическое исследование испанских восклицаний арабского происхождения

В статье исследовались восклицательные слова имеющиеся в языке арабского происхождения, которые не потеряли актуальность в наши дни, их происхождения ,лексико-семантический аспект.

SUMMARY

Etimological study of Spanish exclamations of Arab origin.

In the article studies some Spanish exclamations of arab origin which are still used in language, their origin and lexical-semantic aspect.

ERMƏNİ SİYASƏTİ

Əli ƏLİYEV, *AMİ-nin Ağcabədi filialı, «Ana dili, ədəbiyyat və onların tədrisi metodikası» kafedrasının müdiri, baş müəllim*

XIX əsrin əvvəllərində Rusiya Azərbaycanı işğal etdikdən sonra öz hökmranlığını möhkəmlətmək və işğal etdiyi ərazilərdə manqurtlaşdırma siyasəti yeritmək, münaqişə ocaqları yaratmaq kimi perspektiv planlar qarşıya qoymuş və bu planları uğurla yerinə yetirmişdir. Belə bir "parçala hökm et" siyasətini erməni siyasəti adlandırıram. Ümumiyyətlə, Azərbaycan türk millətinə, dövlətçiliyinə, ərazi bütövlüyünə qarşı çevrilmiş hər bir ideya və ideologiyanı erməni siyasəti kimi dərk edirəm. Bu erməni siyasətinin məqsədi hansı yolla olursa olsun Azərbaycan türk millətini yox etmək, Azərbaycan torpaqlarını özününküləşdirmək üçün müxtəlif üsullara, variantlara əl atmaqla Azərbaycanı xəritədən silməkdir.

Rus şovinizmilə erməni məkri 200 ildir ki, Azərbaycan türk millətini məhv etmək siyasəti ilə bir çox işlər görmüş, dədə-baba torpaqlarımızda özlərinə vətən yaratmış, əcdadlarımız olan Albanların ər tayfasının adı altında gizlənən haylar Alban torpaqlarına sahib çıxmışlar.

Belə qənaətə gəlmişəm ki, Ərmən Alban tayfası imiş. Bütün Türk tayfaları ilə və eləcə də Albanlarla düşmən mövqedə olan haylar Ərmən tayfasının xristian olmasından istifadə edərək həmin tayfanın adı altında gizlənmişlər. Ona görə belə etmişlər ki, Alban torpaqlarına sahib dursunlar, vətənsiz bir tayfa özlərinə vətən tapsınlar. Bu ideya onların daimi olaraq xain xislətini tənzimləyən atribut kimi səciyyələnir. Ərmən Alban tayfası İrəvan xanlığının ərazisində yerləşirmiş. Gəlmə tayfa olan haylar Ərmən tayfasını assimliyasiya etmişdir. Ərmən Alban tayfası ilə düşmən mövqedə olan haylar daimi olaraq Alban tayfalarını təqib etmiş, işgəncələr vermiş, qırğınlar törətmiş, tarixin yaddaşında silinməz izlər qoymuşlar. O qədər haylar Türk tayfalarını qovmuşlar ki, bu gün də təhsik bir iş gördükdə-«nə olub, hay gəlir?!»-deyirlər. Yəni ən qəddar düşmən və quduz xalq haylar daimi olaraq türklərin qənimi olmuşdur.

Ərmən sözünün mənasi mən igidəm deməkdir. Filolofiya elmləri doktoru,professor Sadıq Şükürov da belə bir doğru nəticəyə gəlmişdir ki,"ərmən"sözü xalis türk sözüdür(7). Hay tayfaları Ərmən Alban tayfasını tarixən assimliyasiya etmiş və Ərmən adını özləri üçün millət adı seçmişlər. Onlar «ərmən» adını «erməni» formasında qəbul etmişlər. Xalq arasında belə bir fikir dolaşır ki, guya «er»-yer, «məni»-mənim (yer mənimdir) deməkdir. Daimi olaraq yer iddiasında olduqları üçün belə ad seçiblər.

İrəvan sözünü də Yerevan etmişlər. Bu sözdə də daimi yer iddiasında olan haylar «yer» sözündən əl çəkməmişlər. Bu gün erməni dediyimiz xəyanət çamurluğu qədim dövrdə hay və yaşadıqları ərazi isə Hayıstan adlanırmış.

"... erməni kilsəsi Albaniyada ölkəni erməniləşdirmək aləti olmuşdur..... Erməni kilsəsi "Albaniyanın bütün kilsələrində sülh"ü yalnız yadelli işğalçıların köməyi ilə bərqərar edirdi, erməni katolikosluğunun mənafeyi hər dəfə tələb etdikdə erməni kilsəsi həmişə yadelli işğalçılarının köməyinə əl atır, "xaç bayrağı ilə öz yolu üzərində tarixi Albaniya və onun bir hissəsi olan Qarabağ (Arsax) xalqlarını" yox edirdi" (5,11)

Bu yoxetmə bu gün sözün həqiqi mənasında tam başa çatmışdır. Azərbaycanın dədə-baba torpağı olan İrəvan xanlığında və Qarabağ bölgəsində haylar hay salıb, qıy vururlar.

Bizim babamız, cəddimiz olan Albanlardan bizi uzaqlaşdırıb özlərini Alban yurdunun varisləri elan ediblər. Xaça xristianlığa qarşı bizdə kin küdurət oyadıb özləri isə sonradan xristian və xaçik olublar. Halbuki Albanlar xristianlığı ermənilərdən 270 il əvvəl qəbul etmişlər. Ermənilər xaçı bizə «pıxı», özləri üçün «çiçi» kimi təbliğ ediblər. Lakin bu gün də dədə- babalardan bizə yadigar qalmış adət və ənənələrdə xaça tapınma özünü göstərir. Məsələn, atlarda bəd xassəli şiş olduqda onun üstünə xaç şəkilli dağ çəkirlər ki, bədxassəli şiş çəkilsin, yox olsun. Yəni xaç xeyir qüvvə kimi qəbul edilir. Və yaxud bu gün də çörək bişirilərkən onun üzərinə xaç işarəsi çəkirlər. Ulu soylarımızın çoxunun damğası xaç şəklində olmuşdur. Qədim onomastik adlarımızın xaçla bağlı olması fikrimizi bir daha sübut edir: Məs: Xaçınyalı kəndi, Xaçın çayı, Xaçbulaq yaylağı, Zümürxaç kəndi, Xaçmaz rayonu və s.

Ermənilər Azərbaycan xalqına qarşı yürütdüyü məhvetmə siyasətində ərəblərlə, farslarla bir nöqtədə birləşirlər. Belə ki, İslam dinini qılınc gücünə Azərbaycan xalqına qəbul etdirənlər bu xalqı ilkin mənəviyyatından, soy kökündən, inam və inancından, dinindən ayırıblar. Ermənilər də başqa prizmadan yanaşıb Azərbaycan xalqında xiristianlığa qarşı, xaça qarşı ikrah hissi oyadıblar. Bax bu iki məqam eyni nöqtədə birləşir. Hər iki yanaşmanın məqsədi Azərbaycan xalqını öz soy kökündən uzaqlaşdırmaqdır. Ermənilərin isə bu məsələyə belə yanaşmalarının iki məqsədi vardır. Birincisi Azərbaycan xalqının tarixən düşməni olan erməni bu xalqı məhv etmək, manqurdlaşdırmaq istəyir, ikincisi isə ondan irəli gəlir ki, özləri Azərbaycan xalqının soy kökü olan Alban tayfasının birinin adı altında gizlənmiş "hay" dır. Ona görə də Azərbaycan xalqını soy kökündən uzaqlaşdırmağa hər an cəhd göstərir. Məlumbur ki, Albaniya 26 tayfanı əhatə etmişdir. Bu 26 tayfanın əksəriyyəti Türk tayfaları olmuşdur. Alban tayfaları Albaniya ərazisinin sahibi imiş. Bu ərazilərdə "hay" tayfası yaşamayıbdır. "Hay"ların bu məkanda tarixən əraziləri olmayıb. Lakin bu ərazilərə köçürülən"hay"lar özlərinə əbədi məkan seçmək üçün "Ərmən" Alban tayfasının adı altında gizlənib, Albanyanın Ərmənlər yaşayan Ərməniyyə torpaqlarına sahib durublar. Odur ki, onlar heç vaxt razı olmazlar ki, Azərbaycanlılar öz soy kökünə bələd olsunlar və xristian dininin onlardan əvvəl qəbul etmiş babalarını tanısınlar. Axı tarixdən məlumdur ki, Albanlar xiristianlığı "hay"lardan 270 il əvvəl qəbul ediblər. Həmçinin bir də ona görə "hay"lar Ərmən Alban tayfasının adı altında gizlənmişlər ki, həm özlərini Albanların varisləri saysınlar, həm də guya xristianlığı əvvəlcədən qəbul etdiklərini sübut etsinlər. Alban tayfalarından bu günümüzə qədər özünü qoruyub saxlayan və bu gün də öz qədim Alban milli qüruru ilə yaşayan İngiloylar Azərbaycanda 14,9 min nəfərdir. "İngiloylar (14, 9 min nəfər, 1999) dini mənsubiyyətinə görə xristian (gürcü pravoslav kilsəsi) və müsəlman ingiloylara ayrılır. Müsəlmanlar Zakatala rayonunun Əliabad, Mosul və Balakən rayonunun İtitala kəndlərində, xristian ingiloylar isə Qax rayonunun 9 kəndində yaşayırlar. Qədimdə onların yaşadıqları arazi Kambisena (Ereti) adlanırdı və əsas əhalisi ingiloyların əcdadları hesab olunan er və qel tayfalarından ibarət idi. Burada

Alban kilsəsi fəaliyyət göstərirdi. İngiloyların bir hissəsi sonradan zorla gürcüləşdirilmiş Alban tayfalarının qalıqlarıdır".(1,107)

Verilmiş sitatdan aydın olur ki, er tayfası Alban tayfası olmuşdur Haylar bu tayfanın adı altında gizlənmişlər.

Lakin tarixi nə qədər saxtalaşdırsalar da, tarixin daş yaddaşı həqiqəti üzə çıxarır. Bunu ermənilərin öz yazarları da qələmə almışlar Q.Kapantsyan "Xayasa-kolibel armyan" (Yerevan, 1948) əsərində qeyd etmişdir ki, ermənilər VII əsrədək Kiçik Asiyada Hayasa adlı əyalətdə yaşadıqlarına görə "hay" adlandırılmışlar. Buradan aydın olur ki, bunlar erməni deyil haydırlar. Bü gün də onlar bir-birindən millətini soruşduqda-hayes? - (ermənisən?) –deyirlər.

Müasir elmi araşdırmaya əsasən erməni adlandırdığımız bu riyakarlıq çamurluğu Hind-Avropa mənşəli friqlərin bir qoludur. Ulu əcdadları eradan əvvəl XII əsrdə Balkanlardan Kiçik Asiyaya köçmüş, Hayasə əyalətində məskunlaşmış, e.ə. VII əsrdə Urartu dövlətinə qatılmışlar. Urartulular onların bir hissəsini indiki Ermənistan ərazisinə köçürmüşlər.

Buradan aydın olur ki, erməni adlandırılan xalqın adı "hay"dır və yaşadıqları ərazi isə "Hayistan" adlanırmış. Ermənistan ərazisinə gəlmədirlər. Ermənistan qədim Alban tayfası olan Ərmənlərin yaşadıqları Ərməniyyə torpaqlarıdır.

Belə bir nəticəyə gəlmişəm ki, erməni dili də qədim alban dili əsasında formalaşıbdır. Çünki, ermənilər buqələmun xalq olduğu üçün nə varsa assimilyasiya edir, özününküləşdirir. Odur ki, Alban mədəniyyəti bizə erməni dilində gəlib çatmışdır. Erməni kimi tanınan bu xalq Ərməniyyə torpağına yiyələnmiş haylardır. Haylar özgə malını, dilini, yerini, mədəniyyətini və s. tez mənimsəyən, ümumiyyətlə, buqələmun olan bir şeydilər.

Bu fikri Alban dilini,mədəniyyətini,əlifbasını,ümumiyyətlə,Alban izini yer üzündən silib erməniləşdirən hayların tarixi gedişləri,durumları və xarakterik xüsusiyyətləri şərtləndirir."Mingəçevirdəki qazıntı zamanı tapılan Alban əlifbası parçaları təsdiq edir ki,v-vıı əsrlərdə Arranın öz yerli yazısı var idi və bu yazı ölkədə ərəb hökmüranlığı daha qurulmazdan əvvəl mövcud olmuşdur...Arranda yazılı mənbələr və ədəbiyyat xəlifə Əbd ül-Malikin(685-

705) hökmranlığı dövründən başlayaraq məhv edilmiş və ya sıxışdırılıb aradan çıxarılmışdır Divanxanalar ərəb dilinə keçdi.Alban yazısı ,habelə fars və Xarəzm yazıları,əhali içərisində savadlı təbəqələrin azlığı və qriqoryan kilsəsinin təzyiqi üzündən sıxışdırılıb unuduldu və təbii olaraq məhv oldu.Erməni dili Alban dilini əvəz etdi."(2,58.)

Bizim dövrümüz çoxəsirlik dünya qazanında bişmiş sinxronik bir aləmdir. Biz bu aləmdə şamanlıq, büdpərəstlik, hər bir şeyə tapınma, xristianlıq, islamçılıq və s. anlamları görə bilərik. Tarixin inkişaf xətti və fəlsəfi duyum, bunu bizə imkan verir deyək ki, bütün bəşəriyyətin son nöqtədə birləşmə ehtimalı labüddür. Çünki bəşər övladının başlanğıcı və sonu eyni nöqtədə dərk olunur. Yuxarıda söylənilən fikirlərin təsdiqini görkəmli filoloq alim, əməkdar elm xadimi, mərhum professor Mirəli Seyidovun "Azərbaycan xalqının soykökyny düşünərkən" əsərində tapa bilərik. M.Seyidov yazmışdır: "...Azərbaycandilli qəbilələrin, qəbilə birləşmələrinin eradan on dörd yüz il qabaq Azərbaycanda yaşaması haqqında bilgi vardır. Sonrakı yüzilliklərdə (IV-III) onlar burada elliklə yaşamış və vaxtaşırı el-el buraya gəlib qohum, qardaş qəbiləbirləşmələrinə qaynayıb-qarışmışlar.

Burada yaşayan və eradan qabaq axınla gələn türkdillilərin dili azı-azı eranın ilk yüzilliklərindən tutmuş ümümxalq danışıq dili qatına yüksəlirdi. Belə olmasaydı, aşağıda görəcəyimiz kimi, V yüzillikdə "Dəli Domrul boyu" Qafqazda, xüsusilə Ermənistanda, Gürcüstanda yayılmazdı və onun yaxından iştirakı ilə əsərlər yaranmazdı. Musa Qağanqatlı əsərində göstərir ki, hələ eranın V yüzilliyində Qazan xan və onun qardaşı haqqında tarixi əfsanə, ola bilsin elə lap əsl əfsanə varmış. Və tarixçi onu az-çox dəyişikliklə əsərinə salmışdır. Ola bilsin ki, Qazanxan əfsanəsini tarixiləşdirmişdir. Deməli Dəli Domrul əfsanəsi, Qazan xan tarixi əfsanə hələ V yüzillikdə Qafqazda Azərbaycan dilində yayılıbmış. Çoxdan-eradan 14 yüz il qabaq yaşamış və sonradan axın halında gələnlər Qafqazda türk dilinin qatını daha da artırmış və bu da Azərbaycan dilinin yayılma arealını genişləndirmişdir, tarixi şərait, ictimai mühit ətrafdakı dillərə təsir etməyə, qarşılıqlı ilişgilərə əsas yaratmışdır. Belə bir durumda mədəni, dil bağları daha da genişlənirdi. Eranın ilk yüzilliklərindən böyük axınla xəzərlər, az sonra hunlar və b. qəbiləbirləşmələri,

xalqlar Qafqaza gəlirlər. Türk qatı böyüyür, genişlənir, ictimai durumu daha da möhkəmlənir. Belə bir durumun qonşu dillərə, xüsusilə erməni dilinə təsiri özünü açıqca göstərir. Bu dil hadisəsini duyan görkəmli bilici H.Acaryan əlli ildən çox müasir erməni dili (aşğarapar) ilə əski erməni dili (qrapar) arasındakı böyük, ciddi ayrılıq, fərq haqqında düşünmüş və axırda yazmışdır:

"Erməni dili strukturunun (sintaksis nəzərdə tutulur-M.S.) quruluşuna görə öz çevrəsində olan və onu işğal edən dillərin-latıncanın, yunancanın, fransızcanın, ərəbcənin, assoricənin və hətta kürdcənin strukturuna quruluşuna uyğun ola-ola birdən-birə bunlardan uzaqlaşır və türk-tatar dillərinin strukturuna oxşayır? Bu oxşayış tamam təsadüfidirmi? Erməni dilinin struktur qurluşunun dəyişilməsinin səbəbləri yoxdurmu?"(H.Acaryan, Erməni dilinin tarixi, Yerevan, 1951, səh. 292)

H.Acaryan erməni dilindəki böyük dəyişikliklərdən bəhs edərək yazır ki, hər kəs qraparla aşğarapan müqayisə edərsə ən kiçik məsələdə belə böyük müxtəlifliyi, fərqi görər. Müəllif fikrini isbat etmək üçün bir çox qrammatik məsələləri misal çəkir. O, feldə, təyində və s. dəyişiklikləri göstərir. Erməni dilinin qruluşundakı ciddi dəyişikliyə H.Acaryan VII yüzilliyin tarixçisi Hovhonnes Mamikonyanın, XI yüzilliyin şairi Heraqasinin dilində tuş olarakən təəccüblənmişdir.

Bizcə, Hovhannes Mamikonyanın dilindəki dəyişiklik təbii dil hadisəsidir. Əgər Mamikonyanların köklərinin uyğurlarla qan qohumluğu göz qarşısına gətirilərsə, onda məsələ az-çox aydın olar. Görünür ki, türkdilli Mamikonyanlar erməniləşərkən qraparın qrammatik quruluşunda istər-istəməz dəyişiklik etmişlər". (5, 436)

Buradan bir daha aydın olur ki,ermənilər türk tayfasının adı altında gizlənib dilinin qrammatik strukturunu da türk dilinin təsiri altında formalaşdırıblar.(3,56-61)

"Aparılan araşdırmalar və tədqiqatlar nəticəsində aydın olur ki,ermənilər müxtəlif vaxtlarda gah Əhəməni fars imperiyasının,gah Makedoniyalı İsgədərin,gah Azərbaycan-Atropatenanın,gah da türklərin hakimiyyəti altında olmüşlar.Onu da qeyd etmək lazımdır ki,ermənilər hansı dövlətin ərazisində yaşayırdısa,o dövlətin tarixini özününkü kimi qələmə

verməyə,ona şərik çıxmağa başlayırdılar.Mənbələrin birində qeyd edilir ki.beləliklə."süni şəkildə yazılan və təbliğ olunan"erməni xalqının tarixi"həqiqətdə ayrı-ayrı erməni olmayan etnik feodalların tarixidir".(4,25).

Azərbaycanlı dedikdə Azərbaycanda yaşayan Azərbaycan xalqı nəzərdə tutulur. Burada gürcü, erməni, rus, ləzgi, türk, kürd və s. millətlər yaşayırlar. Gürcüstanlı dedikdə orada yaşayan bütün millətlər (gürcülər, ermənılər, ruslar, Azərbaycan türkləri və s.) nəzərdə tutulur. Eləcə də rusiyalı, polşalı, macarıstanlı və s. dedikdə orada yaşayan bütün millətlər nəzərdə tutulur. Odur ki, "azərbaycanlı" ifadəsi də sovet dönəmində millətimizin adının unudulması üçün işlədilmiş erməni siyasətinin bir variantıdır. Çünki "böyük Ermənistan" sovet idealogiyasına əsasən Azərbaycan türkü yox edilməli, bir millət kimi dərk olunmamalı idi. Əgər belə olmasaydı gürcüstanlılar içərisində gürcülər, ermənistanlılar içərisində erməni milləti, rusiyalılar içərisində rus milləti və s. olduğu halda azərbaycanlılar içərisində bizim millətin adı nədir?! Rus imperiyası 70 il ərzində Azərbaycanda xalq, Ermənistanda isə millət formalaşdırmışdır.

Məncə, bizim millətin adı Azərbaycan türküdür. Türk adını bizim üstümüzdən silməklə soy kökümüzdən, ulu mədəniyyətimizdən bizi təcrid etməklə, manqurdlaşma siyasəti yürütmüşlər. 70 il Azərbaycan türkü Sovet imperiyasının əsarəti altında olsa da, dünya miqyaslı həyat xalısında Azərbaycançılıq ilməsini nəqş etmişdir.

Amma bu gün biz bir millət kimi Azərbaycan türkü adlanmalıyıq, öz Dədə Qorqud adımızı özümüzə qaytarmalıyıq. Azərbaycanlı olmağı ilə Azərbaycanda yaşayan bütün millətlər fəxr edə bilər. Çünki Azərbaycan dünyanın cənnət məkanıdır. Bütün millətlər burada yaşamaq və azərbaycanlı olmaq arzusundadır. Ulu öndərimiz Heydər Əlirza oğlu Əliyev bu barədə demişdir: "Mən azərbaycanlı olmağımla fəxr edirəm!". Bu fikir həm də Azərbaycan türkü ifadəsi mənasında işlədilmişdir. Odur ki, mən də ulu öndərimizin söylədiyi fikrin davamı olaraq bir millətin nümayəndəsi kimi, yəni Azərbaycan türkü olmağımla fəxr edirəm. Azərbaycan dilində bütün millətlər danışa bilər, lakin bu dili Azərbaycan türk millətinin Azərbaycan türkü

qorumalı, sevməli və bütün dünyada təbliğ etməlidir. Çünki bu dil Azərbaycan türk dilidir.

Azərbaycan xalqı çoxmillətli tərkibə malikdir. Azərbaycanda əhalinin milli tərkibə görə 90,6%-ni Azərbaycan türkləri təşkil edir. Lakin burada başqa millətlərin nümayəndələri də yaşayırlar. Bəzən "başqa millətlərin nümayəndələri" əvəzinə "başqa xalqların nümayəndələri" ifadəsi işlədilir ki, bu ifadə də yanlışdır. Çünki hər bir dövlətin öz xalqı və xalqının milli tərkibi vardır. Ona görə də hər bir dövlətin, xalqının milli tərkibi də müxtəlifdir. Bu baxımdan ayrı-ayrı xalqların milli-tərkibi Azərbaycanda ola bilməz. Odur ki, Azərbaycanda ayrı-ayrı xalqların deyil, millətlərin nümayəndələri yaşayırlar. Burada Rus, Ləzgi, Gürcü və s. millətlərin nümayəndələri vardır ki, sovet dövründə bunlara "az saylı xalqlar" deyirdilər. Bu ifadə də yanlışdır. Az saylı xalq olmaz, xalqın içərisində millətin say tərkibinə görə az və ya çoxluğu ola bilər. Odur ki, Azərbaycanda 7953,9 mln. nəfər xalqın milli tərkibə görə sayı (1999-cu il siyahıya alınmaya əsasən) aşağıdakı kimidir:

	sayı (mln nəfərlə)	Yekuna nisbətən %-lə
1. Azərbaycan türkləri –	7205,5 mln. nəfər	90,6
2. Ləzgilər –	178,0	2,2
3. Ruslar –	141,7	1,8
4. Ermənilər –	120,7	1,5
5. Talışlar –	76,8	1,0
6. Avarlar –	50,9	0,6
7. Türklər –	43,9	0,5
8. Tatarlar –	30,0	0,4
9. Ukraynalılar –	29,0	0,4
10.Saxurlar –	15,9	0,2
11.Gürcülər –	14,9	0,2
12.Kürdlər –	13,1	0,2
13.Tatlar –	10,9	0,3
14.Yəhudilər –	8,9	0,1
15.Udinlər –	4,2	0,05
16.Digərləri –	9,5	0,12
		(1,95)

Burada milli tərkibi və sayı göstərilən bu millətlər Azərbaycanda yaşadıqları üçün azərbaycanlı adlanırlar və bunlar Azərbaycan xalqını təmsil edirlər. Göründüyü kimi azərbaycanlı dedikdə ən azı 16 millət nəzərdə tutulur ki, bu da 7953,4 min nəfər Azərbaycan xalqı deməkdir. Bunların içərisində isə Azərbaycan türkləri 7205,5 min nəfər təşkil edir, 747,9 min nəfər isə digər millətlərin nümayəndələridir.

Qətranı qaynatsan da şəkərə çevrilə bilmədiyi kimi, başqa millətlərin adını, soyadını dəyişməklə türkləşə bilməz. Ona görə də hər bir millətin öz adı, soyadı və xisləti vardır. Erməni Azərbaycanda yaşayıb, adını və soyadını dəyişib, "Həcər südü əmmişəm, babam Koroğludur, Nəbidir, Cavanşirdir"-deməklə türkləşmir, əslində millətimizi təhqir edir.

Azərbaycanlı adı altında gizlənən və hal-hazırda Azərbaycanda məskunlaşan 120,7 min nəfər erməni istirahətli evlərdə yaşayır. Vətənində məcburi köçkün olan 1 milyona yaxın Azərbaycan türkü isə evsiz və insan hüququ olmayan kölə vəziyyətindədir. Bəs, buna nə ad vermək olar?!

Hərbi xidmət zamanı mənimlə bərabər azərbaycanlı adı altında (bu azərbaycanlı adı sanki komunizm yorğanıdır ki, millətləri yığıblar altına) gizlənən erməni xidmət edirsə, o hansı vətənə xidmət edəcək?! Mənim vətənimi ermənidən qoruyacaqmı?! Yoxsa ermənilərin təhlükəsizliyi üçün qarant rolunu oynayacaq?! Və yaxud məqam gözləyib məni arxadan vurmayacağına kim zəmanət verə bilər.?! Erməniyə etibar etmək olarmı?! Qarı düşmən dost olarmı, keçsə də min il?!

Erməni siyasətinin variantlarından biri də Azərbaycan ərazisində türk soykökü ilə bağlı onomastik vahidlərin məqsədli şəkildə dəyişdirilməsi olmuşdur. Məsələn, Gəncə-Yelizavetpol və yaxud Kirovabad, Şəki-Nuxa, Beyləqan-Jdanov, Tərtər-Mirbəşir, Qəbələ-Qutqaşen, Oğuz-Vartaşen və s. yer adları dəyişdirilərək ilkin həqiqi anlamından uzaqlaşdırılmaqla doğma soy leksikasına biganəlik, unutqanlıq psixologiyası aşılamışlar. Həmçinin başqa millətlərdən olan azlıqlara muxtariyyət verməklə bərabər onların yerləşdiyi əraziləri sanki özəlləşdirib, təmizləmə aparmaqla, oradakı adları da dəyişdirib

Azərbaycansızlaşdırmaq məqsədi güdmüşlər. Erməni yaşadığı əraziləri erməniləşdirsə, dərd yarıdır. Hətta yaşamadığı ərazilərin də adlarını dəyişib, Azərbaycan torpaqlarına erməni damğası vururlar. Azərbaycanda hara ayaq basırlarsa, orada erməni xaçı basdırır, alban xaçlarını erməniləşdirirlər, bir sözlə, erməni siyasəti yürüdürlər. Bu siyasət Azərbaycanda daimi olaraq qədimdən bu günə kimi davam etdirilmişdir. Bu erməni siyasətinin yalnız bir məqsədi olmuşdur, Azərbaycanı özününküləşdirmək və Azərbaycan türklərini yox etmək. Bu siyasəti rus çarizmi hər vasitə ilə tətbiq etməyə çalışmışdır. Bəzi sərhəd zonalarında iddialı millətləri yerləşdirməklə, yer adlarını dəyişməklə erməni siyasətinin rus variantını həyata keçirmişlər.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanda Azərbaycançılıqdan kənar nəyə əl atılırsa, bu erməni siyasətinin bir variantıdır. Biz ayrı-ayrı millətlərə vətənimizdə yer vermişik ki, yaşasınlar, onu parçalamağa çalışan hər bir nəfər erməni xislətli, düşmən niyyətlidir. Düşmən niyyətlilərə vətənimizdə yer yoxdur.

Gəlin ulu öndərimizin tarixi kəlamına əməl edib, azərbaycanlı olmağımızla fəxr edək.

Ədəbiyyat

1. "AME" Elmi Mərkəzi, Bakı, 2007.
2. Bünyadov Ziya. Azərbaycan VII-XIX əsrlərdə, Bakı, 1989.
3. Əliyev Əli Umud.Laçın qədim Oğuz yurdu, Bakı, 2009.
4. Məmmədov Xəqani., Məmmədov Nuru.Erməni iddiaları və azərbaycanlıların soyqırımı, Bakı, 2008.
5. Moisey Kalankatuklu.Albaniya tarixi, Bakı, Elm,1993.
6. Seyidov Mirəli. Azəbaycan xalqının soykökünü düşünərkən, Bakı,Yazıçı, 1989.
7. Şükürov Sadıq Uluxanlı. Gəncə, 1999.

Резюме

«Гаи», известные по всему миру как «армяне», на самом деле скрывались под именем албанского племени «ер» и формировали свой язык на основе албанского языка и языков тюркоязычных племен. Они делали это с целью создать себе родину, которой у них никогда не было. Армянское коварство и русский шовинизм после активного сотрудничества в течение 200 лет стали причиной отторжения Ираванского ханства от Азербайджана, а впоследствии – оккупации Карабахских земель. Эта захватническая политика продолжается и по сей день.

Summery

The "hays" that are known as Armenians hidden themselves under the Albanian tribe called "er" formed their languages on the basis of the Albanian and Turkish languages.

They have done so because they wanted to get a homeland for themselves. In this respect Russian chauvinizm together with Armenians trickery had been closely cooperating for 200 years the result of which had become the privatization and occupation of the Iravan khanate of Azerbaijan and Garabag.

This expansionist policy is continuing even now

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ПЛЕМЕННОГО ЖИВОТНОВОДСТВА В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Е.Б.БАШРОВ, *Президент Ассоциации Животноводов Азербайджана, академик*

1987 год был годом настоящей перестройки и активного содействия выполнения Постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР №1472 от 11 декабря 1986 года, о чем подробно изложено в справке, прилагаемой к данному отчету.

В республике проделана определенная работа по повышению эффективности и улучшению организации племенного дела в животноводстве, развитию общественного животноводства, в результате чего увеличилась численность породного и чистопородного скота, повысилась численность породного и чистопородного скота, повысилась их классность, что явилось одним из важных факторов роста продуктивности скота, птицы, производства и закупки продуктов животноводства, как это видно из таблицы 1, 2, 3, 4.

Таблица 1

Годы	Удой молока, кг			Яйценоcность кур, шт	Настриг шерсти от 1 овцы, кг	Среднесдаточный вес, кг		
		На 1 корову и буйв	На 1 корову и буйв.			КРС	Овец	Свиней
1965	690	-	-	85	1,8	212	31	68
1970	854	-	-	97	2,42	216	30	78
1975	1305	-	-	116	2.20	221	29	81
1976	1353	-	-	114	2,32	222	31	82
1977	1469	-	-	116	2,33	245	32	91
1978	1545	-	-	122	2,57	256	33	96
1979	1601	-	-	122	2,40	268	33	108
1980	1664	-	-	121	2,60	262	33	106
1981	1739	1828	1021	121	2,60	294	34	106
182	1780	1867	1096	125	2,52	300	34	105
1983	1814	1902	1088	127	2,45	306	34	100
1984	1862	1952	1107	135	2,37	325	34	101
1985	1887	1980	1094	136	2,6	328	34	98
1986	1907	2009	2036	136	2,3	26,3	33	93
1987	1943	2059	1027	145	2,43	293	33	95

Таблица 2

Данные о производстве продуктов общественного животноводства Азербайджанской ССР за 1950-1987 гг.

Годы	Масса (живой вес) тыс. тонн	Молоко тыс.тонн	Яйца млн шт	Шерсть тонн
1950	40,5	89,4	12,7	4,4
1955	61,1	166	17,5	5,8
1960	77,2	200,1	41,5	6,8
1965	54,5	159,4	63,8	4,7
1970	54,6	186,8	114,0	4,6
1975	72,3	294,2	205,6	5,7
1977	80	324,9	226,7	5,9
1978	86,1	345,6	241,7	6,5
1979	89,5	360,5	261,1	6,2
1980	92,1	371	269,1	6,5
1981	94,9	379,6	285,2	6778
1982	99,6	388,4	313,9	6582
1983	102,7	401,3	331,9	6283
1984	109	418,7	365,7	6070
1985	113,9	430,3	372,0	6504
1986	124,3	438,5	407,8	6100
1987	134,3	440,1	446,9	6428

Таблица 3

Продажа государству продуктов животноводства в Азербайджанской ССР за 1985-1987 гг.

	1987год		1985	1986
	План	Факт		
Мясо, тыс.тонн	165	175,3	147,8	162
Молоко, тыс.тонн	412	423,2	402,2	412,9
Яиц, млн шт.	400	427,1	377,5	398,6
Шерсть, тонн	5150	5939	5487	5434,7

За прошедшую XI пятилетку в колхозах, совхозах и межхозяйственных предприятиях увеличилась численность крупного рогатого скота на 98,9 тыс. голов или на 11% и на 01.01.85 г. составила 972,9 тыс. голов, в т.ч. коров соответственно на 14,8 тыс. голов и составляет 240,2 тыс. голов. Численность свиней за этот период увеличилась на 34,0 тыс. голов или на 23% и составляет 176,4 тыс. голов, птицы на 4826,9 тыс. голов или на 6,6% и составляет 12.052,3 тыс. голов. Увеличилось производство на 16,7 (16%) и составляет 122,8 тыс. тонн и реализации на 18,9 (119%) и составляет 13,8 тыс.тонн скота и птицы в живом весе.

Как видно из таблиц 1, 2,3 и 4 в 1986-1987 гг. наблюдается снижение численности крупного рогатого скота, в том числе коров, овец при одновременном росте продуктивности, производства и закупки продуктов животноводства за счет интенсивных факторов (улучшение породности, условий кормления и содержания).

Таблица 4

Численность животных в колхозах, совхозах и межхозах Азербайджанской ССР на 1 января *(тыс.голов)*

Годы	КРС буйволы	Овец	Свиньи	Птицы	В т.ч. коров и буйволов	Буйвол
1961	584,2	2657,4	120	-	187,3	
1966	713,6	2709,2	75,2	1601,8	210,7	
1971	737,5	2543,5	90,8	-	202,3	
1975	897,7	3028,4	105,4	-	209,6	
1980	865,4	3261,8	137,0	5708,3	219,0	
1981	884,1	3288,9	141,2	5934,5	217,8	
1982	893,3	3337,1	142,3	7225,3	225,6	
1983	88,6	3289,7	143,4	7949,9	228,1	
1984	906,6	3226,9	142,9	8854,3	234,1	
1985	941,7	3224,6	159,9	10.573,9	240,6	
1986	974,7	3248,1	176,3	12.073,9	240,0	
1987	951,5	3176,5	185,2	12.638,3	240,3	28.166
1988	947,6	3139,9	175,0	12.637,1	236,1	26.931

Племслужбой республики и местными органами ее осуществляется весь цикл селекционно-племенной работы на основе комплексного плана селекционно-племенной работы в животноводстве и программы качественного совершенствования сельхозживотных в Азербайджанской ССР на 1987-1995 годы.

Завоз из других республик и стран, а также выращивание и реализация племживотных и хозяйствах республики на этой основе, а такие и на основе уникального местного генофонда (буйвол, зебу, жирнохвостные овцы и др.) создается собственная плембаза, оценка животных (бонитировка, апробация и др.), отбор, подбор. Организуется учет и проведение искусственноого осеменения коров замороженной спермой быков-улучшателей иа ЦСИО г.Москва. В содружестве с научно-исследовательскими учреждениями занимается созданием новых пород типов, трансплантацией зигот, также воспроизводством стада совместно с ветеринарной службой республики.

Племенная работа в животноводстве республики в1987 году велась управлением по племделу Главного управления по производству и переработке продуктов животноводства Госагропрома Азербайджанской ССР и его местными органами (54 райплемпредприятия и 5 межрайонных ското-

баз) и предприятиями (Центральная станция по племделу и искусственному осеменению), ипподром с 2 конзаводами и одной конефермой.

Всего работало в аппарате управления 25 человек, ЦСИО-23, 54 райпо предприятиях -1175 и 5 скотобазах 28 человек, ипподроме 54 человека. Схема структуры управления по племделу в животноводстве Азербайджане ССР прилагается.

Управление по племделу било организовано на основании постановления ЦК КП Азербайджана и Совета Министров Азербайджанской ССР от 3 декабря 1985 г. «О дальнейшем совершенствовании управления агропромышленным комплексом» и образованием в январе 1985 г. Государственного агропромышленного комитета Азербайджанской ССР.

В соответствии с постановлением ЦЦ КПСС и Совета Министров СССCР от 111 декабря 1986 года №1472 «О мерах по повышению эффективности улучшению организации племдела в животноводстве» и соответствующего постановления ЦК КП Азербайджана и Совета Министров Азербайджанской ССР от 10 февраля 1987 года №70 на базе существующего Управления по племделу с подчиненными ему местными органами и с присоединением АзНИИ организвоано Азербайджанское производственно-научное объединение по племделу в животноводстве - РПНО «Азерплемобъединение» (схема структурного РПНО «Азерплемобъединения» прилагается) (Таблица А), которое функционирует с 1988 года (Постановление Совета Министров Азерб.ССР от 10.10.87 г. и приказ Госагропрома Азерб.ССР №2 от 04.01.88 г.).

В целях создания собственной плембазы в животноводстве республики за период с 1976-1987 гг. завезено и размещено в специализированных молочных комплексах, телочных хозяйствах и фермах 157,8 тыс. голов племенного и улучшенного крупного рогатого скота, указанном в таблице №5

Таблица 5

Структура и штатная численность племслужбы РПНО «Азерплемобъединение»

Наименование племслужбы	Всего	В них штатная численность – чел.		Фонд зарплаты – т.руб	
		Всего	в т.ч. специалистов	Всего	в т.ч. специалистов
1. Республиканский отдел управления главка - ППО, ПНО и т.д.	47	36	126,5		101,1
2 Краевая, областная, АССР, АО - отдел, управление -облплемобъединение (в составе которых 6 районных и 1					

межрайонный)	2	72	47	114,7	76,0
3. Районные					
- племпредприятия	52	1144	753	1723,5	1221,2
4. Районные					
- племгруппа и т.д.					

Таблица 5

Годы	Завезено КРС, гол.	В том числе бычки	телки	Овец (баранов)	Свиней	Птицы тыс. гол
1976-1980	49.819	2539	47.280	21.184	6855	32,3
1981-1986	82.664	4017	78.647	67.000	18.700	5904,1
1986	12.028	880	11.148	9338	5021	65750
1987	13.359	950	12 409	6979	5976	6650,0
Всего	157 880	8386	149.484	104.501	36 552	19.101,0

Таблица 6

Данные о заготовке и реализации племскота и птицы в Азерб.ССР за 1976-1987 годы

Годы	Заготовлено КРС, гол	В том числе		Овец (баранов)	Свиней	Птицы тыс.гол
		бычки	телки			
1976-1980	26.873	4300	22.274	51.566	486	522.289
1981-1985	55.767	9319	46.448	70.997	2003	173.529
1986	11.005	2016	8989	13.915	461	-
1987	10.639	1376	9263	10.010	454	-
Всего	103.985	17.009	86924	146.488	3404	695.818

Создание необходимых условий для воспроизводства и использования завезенного племскота способствовало значительному расширению сети племхозяйств и ферм, ставших основной базой дальнейшего роста заготовки и реализации племмолодняка.

За 1986-1987 годы завезено из-за границы всего 1594 телок, в том числе 1145 телок черно-пестрой породы, 108 телок кубинского зебу породы браман, 181 телок галазейской породы КРС и 160 голов буйволичек (помеси болгарская и муррах).

В целях ликвидации ранее существующей многопородности и создания собственной плембазы по разведению наиболее высокопродуктивных пород, начиная с XI пятилетки мы резко увеличили удельный вес завоза таких пород, как черно-пестрая за счет уменьшения количества завоза телок и быков красной и симментальской пород, как это видно из нижеприведенной таблицы 8.

№№ Породы	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	Итого
1. Черно-пестрая	2593	642	6290	11.895	7958	7868	9070	
2. Швицкая	32	1192	1645	73	622	1037	1554	
3. Костромская	690	1940	1908	1002	2795	2338	1966	
4. Буро-латвийск.	3451	2798	1993	4620	7302	796	586	
5. Симментальск	1491	903	1393	1352	-	49	-	
6 Буро-карпат	1508	510	472	-	-	-	-	
7. Красно-степн.	529						12	
8. Лебединская	165		150	229				
9. Красно-литов.		2026	628	-	2148			
10. Красно-эстон.	-	-	56	-	1233		14	
11. Буйволы	26	71	-	99		5		
12. Абердин-ангус.	35	30	5	56	27	32	143	
13. Галлавейская		40	50	2	80	50		
14 Айширская					24			
15. Санта-Гертруда					18		14	
16. Лимузин							18	
Итого	10.560	15 962	14.510	19.431	22.171	12 126	1335	

Таблица 7

Сводка о состоянии импортного племенного скота, завезенного в Азербайджанскую ССР за 1978-1987 гг.

№№ Наименование районов и хозяйств	Откуда завезено	Всего завезено (гол)	Порода	В том числе по годам							
		Телки Бычки		1976	1978	1979	1981	1982	1984	1986	1987
				Телки Бычки	Телки Бычки	Телки Бычки	Телки Бычки	Телки Бычки	Телки Бычки	Телки Бычки	Телки Бычки
1 Абшерон, с-з им.С Алиева	ГДР	359	черно-пестр.	359							
2 Агдам, к-з им Ленина	Польша	150	-						150		
3 Агдам, к-з им.К.Маркса	Польша	138	-							138	

4. Шеки, с-з «Дашюз»	Болгария	77	4	муррах					22	4	55			
5. Шеки, к-з им.Ленина	Польша	306		черн-пестр.								84	90	132
6 Ханлар, с-з им.Калинина	Польша	192		черн.-пестр								135	57	
7. Ханлар, с-з «Красный Самух»	Болгария	83		муррах								83		
8 Кедабек, с-з им.Алиева	Голландия	181	10	галлаз.	84	5	97	5						
9. Лерик, с-з «Соц.Куба»	Куба	108	13	зебу	108	13								
Всего по республике		1594	27		467	13	84	5	22	4	55	302	297	270

Таблица 7а

Состояние импортного скота, завезенного в Азербайджанскую ССР за 1976-1987 гг.

Порода животных и наименование хозяйств	Всего завезено за 1976-86 гг	Получено репродукции по годам					Выход телят на 100 маток (гол)					Наличие коров на 01 01 1988 г			
		1983	1984	1985	1986	1987	1983	1984	1985	1986	1987	Имеется	из. удой	Репродукция	Их удой
Черно-пестрая, голштино-фризская															
1. Абшеронский р-н, с-з им.С.Алиева	359					275	330			74	71	215	3094	500	3100
2. Шекинский р-н, с-з им.Ленина	306					180	230			90	91	267	3342		
3. Ханларский р-н. с-з им.Калинина	192					126	130	92		92	135	3897			
4. Агдамский р-н, к-з им.Ленина	150					132	120			91	90	136	3804		
5. К-з им. К.Маркса	138					61	93			67	86	108	3425		
Всего	1145					774	903					861	3585	500	3100
Мясное скотоводство															
1.Лерикский р-н, с-з «Сод.Куба»	125	115		118		120	90	74		74	68	73	70	120	
2. Кобакский р-н, с-з им.Р.Алиева	191	69		99		103	85	39		66	70	62	52	97	
Всего	316	184		217		223	214	175					217		
Буйволы (муррах)															
1. Ханларский р-н, с-з «Красный Самух»	83					3	16	70		16	1105				
2. Шекинский р-н, с-з «Дашюз»	81			68		66	53	90		64	30	62	1692		
Всего	154			68		69	69	92		64	150	78	1395		

Черно-пестрая, голштино-фризская												
1. Абшеронский р-н, с-з им.С Алиева	359	275	330	74	71	215	3094	500	3100			
2 Шекинский р-н, с-з им.Ленина	306	180	230	90	91	267	3342					
3. Ханларский р-н, с-з им.Калинина	192	126	130	92	92	135	3897					
4. Агдамский р-н, к-з им.Ленина	150	132	120	91	90	136	3804					
5 К-з им. К.Маркса	138	61	93	67	86	108	3425					
Всего	1145	774	903	861	3585	500	3100					
Мясное скотоводство												
1.Лерикский р-н, с-з «Соц.Куба»	125	115	118	120	120	90	74	74	68	73	70	120
2. Кебахский р-н, с-з им Р Алиева	191	69	99	103	94	85	39	66	70	62	52	97
Всего	316	184	217	214	174							217
Буйволы (муррах)												
1. Ханларский р-н, с-з «Красный Самух»	83	3	16	70	16	1105						
2. Шекинский р-н, с-з «Дашюз»	81	68	66	53	90	64	30	62	1692			
Всего	154	68	69	69	92	64	150	78	1395			

Характеризуя продуктивность и рост численности скота в хозяйствах Азербайджанской ССР за прошедшую пятилетку и за 1986 год наряду с увеличением численности поголовья КРС, буйволов и свиней, птиц, отмчеается снижение за последнюю пятилетку численность лошадей на 12% (наличие 6,1 тыс.голов), овец и коз на 3% (наличие 3248, 0 тыс.гол), настриг шерсти на 5%, поступление приплода ягнят и козлят на 6%.

За 1987 год по сравнения с 1986 годом имеется снижение поголовья крупного рогатого скота на 34 тыс.голов, в том числе коров на 4 тысячи голов, овец на 37 тыс. голов, свиней - на 10 тыс. голов.

За прошедшую пятилетку отмечалось также увеличение среднесуточных привесов крупного рогатого скота на откорме и нагуле в колхозах, совхозах и межхозпредприятиях с 395 гр. в 1981 году до 440 гр. в 1985 году или на 45 гр. на животноводческих комплексах с 347 до 402 ли на 55 гр. , среднегодового удоя молока от коровы в колхозах, совхозах и межхозпредприятиях с 1666 до 1868 или на 202 кг, на животноводческих комплексах с 2133 до 2193 или на 60 кг, выхода приплода телят от коровы в расчете на 100 коров, имеющихся на начало года в колхозах, совхозах и межхозпредприятиях с 71 до 72 или на 1, на животноводческих комплексах с 71 до 76 или на 5, выход приплода поросят от основных свиноматок в расчете на 100 основных свиноматок, имевшихся на начало года в колхозах, совхозах и межхозпредприятиях с 1152 до 1247 или 95%. В 1985, 1986, 1987 годах выход молодняка

на 100 маток составил: телят - 69, 71 и 70, буйволят - 68, 70 и 69, поросят - 1179, 1183 и 1149, ягнят - 82, 75 и 47,8 (таблица 9.).

За прошлую пятилетку при увеличении объемов случки и искусственного осеменения коров и телок на 10,7 тыс. голов 9214,6 тыс. годов) основных свиноматок и свинок на 5,6 т.г. (19,5), снижены объемы случки и искусственного осеменения овцекозоматок и ярок на 167,5 т.г. (907,4), кобыл старше 3-х лет на 0,1 тыс. гол. (0,2). Случками и искусственно осеменено в 1986 году коров и телок 221 930 голов (214.800 гол. В 1985 году), т.е. на 7330 голов больше, чем в 1985 году (3,5%).

Ниже в таблицах 9, 9а, 10, 11, 11а, 11б, 11в, 11г, 12 приведены некоторые данные о воспроизводстве и искусственному осеменению сельхозживотных.

Таким образом, в Азербайджанской ССР на прошедшую пятилетку и за 1986-1987 годы наиболее прогрессивно и динамично развивались такие отрасли животноводства, как молочное скотоводство, свиноводство и птицеводство, чему в основном способствовал завоз в республику племскота из других республик, а также организация выращивания и реализации племенного и улучшенного молодняка внутри республики.

Выполняя вышеуказанные решения директивных органов, соответствующие приказы Госагропрома СССР и Азербайджанской ССР, в которых намечены конкретные мероприятия по дальнейшему улучшению организации селекционно-племенной работы и укреплению материально-технической базы племенного животноводства, расширению сети племенных хозяйств и ферм, более рациональному использованию ресурсов племскота (таблица 13).

В республике разработан и издан комплексный план селекционно-племенной работы и укреплению материальной базы в животноводстве на 1980-1990 годы, а также программа качественного совершенствования сельхозживотных в Азербайджанской ССР на 1987-1995 годы, мероприятие по развитию животноводства и кормопроизводства.

На основе этого плана-программы ученые республики (АзНИИЖ), специалисты госплемслужбы и племхозяйства ведут работу по созданию новых типов мясного и молочного скота, а также жирнохвостных мясошерстяных овец (Абшеронская – Галла, Миль-Карабахская Карадоллахская и др.)

В соответствии с постановлением Совета Министров Азербайджанской ССР №348 от 10 октября 1987 года в республике организовано РПНО «Азерплемобъединение» с подчинением ему 2 областных племобъединений и 54 райгосплемпредприятий.

Райгоспоемпредприятиями взято на племобслуживание в 1985, 1986, 1987 годах соответственно 339, 380 и 390 тыс. условных голов скота и 567,601 и 610 хозяйствах республики, что на 137, 178 и 181 тыс. голов больше, чем было в 1982 году (таблица 14).

Это дало возможность улучшить состояние племдела и воспроизводства стада, а также учет и отчетность (таблицы, 15, 16, 17, 18, 19, 20).

На 01 января 1988 года удельный вес породного крупного рогатого скота в хозяйствах республики составляет 86,7%, в том числе коров – 83%, буйволов – 99,5%, овец – 97:, свиней – 90% (более подробно в таблице 15).

Таблица 9

Показатели о выходе молодняка сельхозживотных в Азербайджанской ССР

Годы	Выход молодняка на 100 маток			
	Телята и буйволята	в т.ч. буйволят	ягнята	поросята
1950-1960	57-77		50-85	
1961-1970	49-72		38-85	
1971-1975	61-72		61-72	
1976-1980	68-73		76-81	981-1198
1981-1985	69-73	68-73	77-83	1105-1179
1986	71	70	75	1175
1987	70	69	78	1149

Таблица 9[а]

Группировка хозяйств всех категорий по выходу телят в 1987 году

Число хозяйств в рес-ке	Из них с выходом телят на 100 коров (голов) в 1987 г.							
	До 50	50-59	60-69	70-79	80-84	85-89	89-94	95 и более
1196		156	146234	287	150	86	79	60

Таблица 10

Численность поголовья производителей и маточного поголовья случного контингента по Азербайджанской ССР на 01.01.87 г.

Показатели	Голов	
	1986	1987
Производителей		
Быков	8969	8674
Буйволов	2127	1773
Баранов	79.143	73.796
Хряков	1786	1722
Жеребцов	66	98
Коров	212.156	207.167
Телки ст. 2-х лет:		
Осемененные	44.376	43 247
Неосемененные	100.527	97.512
Случной контингент – всего	357.059	351 685
Подлежит искусственному осеменению	111.000	96.120
Подлежит естественному	246.059	255.565

спариванию		
Средняя нагрузка на 1 быка-производителя	27	29

Таблица 11

Обеспеченность пунктам по искусственному осеменению сельхозживотных в 1987 году

Пункты по искусственному осеменению								
Крупного рогатого скота			овец			свиней		
требуется	имеется	%	требуется	имеется	%	требуется	имеется	%
750	625	83	240	36	15	6	1	17

Таблица 11а

Наличие операторов техников по искусственному осеменению сельхозживотных в 1987 году

Операторы по искусственному осеменению.												
Крупного рогатого скота			Овец			Свиней			По квалификации			
Требуется	имеется	%	требуется	имеется	%	требуется	имеется	%	со спец. зоовет, образ. чел	%	мастеров животновод.чел.	%
750	607	89	380	108	28	8	1	12	590	82	1	0,14

Таблица 11б

Операторы по искусственному осеменению коров и телок в 1987 году

Работающих способами осеменения						по стажу работы	
Ректоцервикальным (чел.)	%	маноцервикальным (чел.)	%	Визоцервикальным (чел)	%	до 3-х лет (%)	от 3-х лет (%)
-		30	4,1	686	95,9	64	36

Таблица 11в

Внедрение внутрихозяйственных кольцевых маршрутов по искусственному осеменению коров и телок в 1987 году

Наименование области, края, АССР	Кол-во хозяйств, применяемых внутрихоз. Маршруты	Количество осеменаторов		Осенено коров и телок			Выход телям на 100 коров, голов	Себестоимость осемененной головы, руб.
		Всего	В т ч. врачей-гинекологов	Всего тыс. голов	Наличие на 01.01 коров, нетелей и телок старше 2-х лет	Осемененному и слученному поголовью		

Таблица 11г

1	Наличие технологических линий по замораживанию сперм быка
	Байсогальская
	Харьковская
	Французская
	В т ч работающих
	Не работающих (указать причины)

1. Наличие в республике:	
1. Сосудов Дьюара (по маркам)	570
2. Стационарных биохранилищ	3
3. Цистерн типа ЦТК:	60
а) установленных на автомобиле	57
б) без автомобилей	3
4) Стационарных накопителей ГХК	
3. Расход жидкого азота	
На осемененную голову	789.862
На сосуд Дьюара	26.638

Таблица 12

Причины недополучения телят в 1987 году

Гинекологически больных		Абортировало		Родилось мертворожденных телят	
Всего коров тыс. гол	% к наличию на 01.01. 88 г.	Всего коров тыс. гол.	% к наличию коров на 01.01.88 г.	Всего коров тыс. гол.	% к наличию на 01.01 88 г.
20	8,3	0,758	0,31	1,258	0,56

Таблица 13

Задание республики по обеспечению в 1990 году наличие племенных хозяйств и практическое выполнение по Азербайджанской ССР на 01.01.1988 г.

(до проведения аттестации)

Виды сельхоз-животных	Всего факт	В том числе								
		Племзаводы			Племхозы			Племфермы		
		Задание ед.	Факт		Задание ед.	Факт		Задание ед.	Факт	
			Кол-во ед.	Наличие маточн. погл.тыс. гол.		Кол-во ед.	Наличие маточн. погол.тыс. гол		Кол-во ед.	Наличие маточн. погол.тыс гол.
Молочное ското-водство (КРС)	166	4	-	-	25	14	5,77	71	152	35,3 -
.. .. скотоводство (КРС)	13	2	-	. -	24	7	1,52	27	6	0,9
Буйволоводство	46	1	-	-	8	3	2,0	28	43	9,4
Овцеводство	48	12	-	-	23	10	99	119		38
Свиноводство	6	-	-	-	2	2	-	3	4	-
Коневодство	3	2	2	1,2	-	-	-	1	1	0,35
Верблюдоводство	1	-	-	-	-	-	-	-	1	61
Овцеводство	10	1	-	-	8	5	121,5	4	5	284,5
...шное звероводство	1	1	-	-	3	1	-	4	-	-
Всего	294	23	2	-	95	42	-	259	250	250

Примечание: по предварительным данным итогов аттестации племенных заводов, хозяйств и ферм, резко возрастает по сравнению с приведенными в данной таблице данным, число племзаводов, племхозяйств и племрепродукторов по разведению буйволов и крупного рогатого скота.

Таблица 14

Сведения о племобслуживании в Азербайджанской ССР на 1 января 1987 и 1988 годов

	Кол-во хозяйств	Всего поголовья (тыс гол.)	маток (тыс.гол.)	Поголовье услов., голов					
	1987		1988	1987	1988	1987	1988	1987	1988
КРС	601	573	431,8	496,4	115,2	117,8	320,2	309	
Буйволов	60	61	34,0	44,0	9,96	11,1	23,8	31	
Овец	67	48	347,9	202,1	108,8	119	34,8	20	
Свиней	4	4	3,9	4,0	0,3	0,35	1,1	1,1	
Всего	732								

В республике основными породами являются: по КРС –бурая кавказская, швицкая, черно-пестрая, симментальская (табл.16), по овцам – азербайджанский горный меринос, советский меринос, Прекос, из местных пород – Баласская, Карабахская, Гала-Абшеронская, по свиньям – крупная белая, Северо-Кавказская, Ландрас, по буйволам – Кавказская и частично помеси Мурраха, по зебу – Кубинский зебу, Азербайджанский зебу и их гибриды с КРС, по лошадям – Карабахская, Дильбозская и чистокровная, азербайджанский верблюд, по норкам – серая горная и др., белая азербайджанская, по пчелам – Карабахзепинская.

Племенное поголовье крупного рогатого скота в основном сосредотачивается в животноводческих комплексах, имеющих соответствующие условия содержания, кормления и использования.

В горных и предгорных районах особое внимание обращается на развитие мясного скотоводства. Здесь местный скот скрещивается с галловейским, Абердин-ангусским быками и кубинским зебу. Более 29 хозяйств специализировано по разведению галловейев, 25 хозяйств по разведению Абердин-ангуссов, 10 хозяйств по зебу, в 3-х хозяйствах по мясному буйволоводству.

Организованы специализированные племенные хозяйства по мясному скотоводству: по галловейской породе – совхоз им.Р.алиева Кедабекского района, где насчитывается всего 356 голов, в том числе 124 коровы по Абердин-ангусской – совхоз им. Низами Шамахинского района - 695, а коров - 240), по зебу «Социалистическая Куба» Лерикского района (505 и 53 гол.)

Таблица 15

Удельный вес породного и чистопородного скота в колхозах, совхозах, межхозах и других госхозах Азербайджанской ССР за 1960-1985 гг. в процентах

	Породного скота	Чистопородного скота			
	КРС	коров		КРС	коров
1960	31	30		11	12
1964	47	40		12	11
1969	57	55		12	11
1974	62	65		22	21
1980	77	81		33	34
1985	86,7	85		47	49

Таблица 16

Численность КРС по породам в Азербайджанской ССР 01.01.1985 г. (по породному учету)

Породы	Всего				В том числе	
	кол-во голов	%	быки-производ. к-во	%	коровы кол-во	%
1. Айрширская	27		4		19	
2. Буро-карпатская	25.419	5,1	345	5,4	5572	5,5
3. Буро-латвийская	52.877	10,6	785	12,2	19 618	10,8
4. Кавказская бурая	184.588	36,9	982	15,3	73.564	40,6
5. Костромская	30.608	6,1	634	9,9	10.927	6,0
6. Красная литов.	2385	0,5	22	0,3	973	0,5
7. Красно-степная	1984	0,4	45	0,7	760	0,4
8. Красно-эстон.	352	0,1	2		157	0,1
9 Лебединская	13.426,2	2,7	343	5,3	4649	26
10. Симментальская	62.895	12,5	724	11,3	22 842	12,6
11. Черно-пестрая	61.699	12,3	1787	27,8	15.485	8,5
12. Швицкая	51.792	10,3	137	2,1	19 869	11,0
13. Абердин-ангус	5029	1,0	278	4,3	893	0,5
14. Галлавейская	8088	1,6	355	5,4	1500	0,8

Таблица 17

Группировка племенных хозяйств по надою молока в среднем от одной коровы за 1987 год по Азербайджанской ССР

Категория хоз-ств	1000 1499	1500 1999	2000 2499	2500 2999	3000 3499	3500 3999	4000 4499	4500 4999	5000 5499
До проведения аттестации									

Госплем-Заводы									
Племсовхозы и племхозы	-	2	4	2	3	3	-	-	-
Хозяйства с Племфермами	4	21	46	35	28	14	3	1	

Примечание: по предварительным данным аттестации намечено исключить из категории племенных всего хозяйств и ферм имеющихся продуктивность коров менее 2500 кг, и взамен их утверждаются с удоем не менее 3000 кг для молочных коров и 2500 кг для симментальской и буро-кавказской пород крупного рогатого скота.

Таблица 18

Показатели лучших племенных хозяйств и ферм Азербайджанской ССР по надою молока и выходу телят на 100 коров за 1987 год

№№ Районы	Хозяйства и порода разводимого вида животных	Численность маточ.поголов.	Продуктивность	Выход приплода
	По разведению КРС			
Агдамский	к-з Ленина, черно-пестрая (Голштино-фризская)	467	3670	90
	с-з им.Гаджиева, черно-пестрая	150	3506	85
Абшеронский	с-з Хырдалан	593	4161	83
	с-з №1, черно-пестрая (Голштино-фризская)	151	4180	51
	с-з «Сараи», буро-латвийская, черно-пестрая	252	3675	70
Астаринский	с-з 50 лет «Сов.Азербайджана», буро-латвийская	140	3870	96
Исмаиллинский	к-з им.Калинина, швицкая и голштино-фризская	655	4262	97
	к-з им Низами, швицкая	145	4222	86
Ленкоранский	с-з «XXIV партсъезда», буро-латвийская	111	3928	100
Мардакертский	с-з «XXII партсъезда», бурая, кавказская и	330	4613	100

	швицкая			
Мартунинский	к-з им.Кирова	420	3857	82
	к-з «Коммунизм», буро-кавказск., швицкая	420	3999	105
Нефтчалинский	к-з им.Шаумяна, симментальская	340	3517	97
Сальянский	к-з им.Г.Самедов, симмент.	306	3404	96
Ханларский	к-з им.С.Вургуна по разведению костром.породы	250	3809	82
	с-з им.Калинина, черно-пестрая голштин-фризская	230	3632	92
Хачмазский	с-з им.Р.Гусейнова, буро-лат.	211	3706	95
Шекинский	к-з «Шафаг», швицкая	199	3549	93
	Плем.Скотопредприятие, швицкая	180	3630	100

Таблица 19

Продуктивность коров за 305 дней последней лактации по данным бонитировки на 01.01.87 г. по Азерб.ССР

№№ Породы	Всего поголовье		1 лактация				3 лактация и старше		
	поголовье коров	удой от 1 кор.	% жира	поголовье коров	удой от 1 кор.	% жира	поголовье коров	удой от 1 кор	% жира
Черно-пестрая	16.734	2784	3,58	3758	2415	3,54	8765	2876	3,64
Бурая латвийск.	14.267	2791	3,76	2153	2348	3,66	9497	2825	3,8
Швицкая	6158	2392	3,8	1210	2218	3,74	2983	2517	3,84
Костромская	5416	2486	3,76	727	2290	3,66	3962	2573	3,78
Бурая кавказская	5219	2203	3,86	316	2014	3,74	4119	2374	3,88
Бурая карпатская	4100	2437	3,82	525	2183	3,66	2654	2516	3,84
Красная литовск.	6251	2537	3,78	834	2273	3,7	3576	2586	3,84
Симментальская	11.397	2248	3,88	1425	2007	3,8	7390	2342	3,9
Кавказские буйволы	7546	1392	7,9	980	1185	7,8	4978	1475	8,2

Таблица 20

Классный состав пробонитированных быков-производителей и коров за 1987 год по породам

Породы	быки-производители	в том числе по классам			коровы	в том числе по классам		
		элита рекорд	элита	1 класс		элита рекорд	элита	1 класс
Черно-пестрая	1245	817	128	-	16.734	2594	4485	6782
Бурая латвийск.	718	513	205	-	14.267	2387	3851	6257
Швицкая	210	163	47	-	6158	805	2043	3168
Костромская	960	608	352	-	5416	676	1084	2213
Бурая кавказская	210	39	171	-	5219	344	985	1867
Бурая карпатская	160	62	98	-	4100	354	815	2067
Красная литовск	205	76	129	-	6251	553	1016	2139
Симментальская	610	128	482	-	11.397	714	1649	5718
Кавказские буйволы	510	170	278	62	7546	785	1728	3854
Всего	4828	2576	2190	62	77.088	9212	17.656	34.085

Молочное скотоводство

Средний удой молока на корову в хозяйствах республики в 1986 и 1987 г г. соответственно составил 2009 кг и 2059 кг. При этом группировка хозяйств по надою молока показала, что более 3000 кг на корову получили 84 хозяйства, из них 11 хозяйств надоили более 4000 кг.

Лучшие племхозяйства по надою молока на корову в 1987 году приводятся в таблице 18 (в таблице 17 приводятся данные по группировке племхозяйств по надою молока в среднем от коровы за 1987 год в Азербайджанской ССР).

В республике разводятся бурые породы: кавказская, швицкая, костромская и др. черно-пестрая, буро-латвийская, красные породы и симментальская, порода крупного рогатого скота, удельный вес коров указанных пород составляет на 01.01.85 г. соответственно 61.1:12.2: 11,6 и 12,5 (таблица 18). По молочной продуктивности черно-пестрая порода занимает 1 место, у которой по сравнению с буро-кавказской был выше удой на 520 кг, на удельный вес этой породы увеличивается ежегодно более чем на 5-6%.

Продуктивность коров за 305 дней последней лактации по бонитировке за 1987 год приводятся в таблице 19, а классный состав быков и коров в таблице 21.

Сведения о трансплантации эмбрионов коров (кол-во доноров нерасходованных гормональных препаратов и извлеченных качественных эмбрионов) в совхозе им.С.Алиева Абшеронского района Аэрб.ССР за 1985-87 г. приводятся и таблице 21.

Таблица 21

	1985	1986	1987 (3 месяца)	Всего
Обработано ФСГ доноров	32	44	3	79
Обработано соллигоном доноров	25	-	3	28
Израсходовано ФСГ, флак	55	555	4	114
Израсходовано фоллигон. Тыс. ед.	36,5	-	9	45,5
Отреагировал доноров к суперрозул	24	38	5	67
Извлечены качеств.эмбрионов	61	55	8	106
Число эмбрионов на 1 гол. дон.	1,1	1,25	1,3	

Примечание: 1. В 1985 году раствор использовали в свежем виде, т.е. утреннее разведение вечером не использовали, поэтому расход был больше.

2. Низкая эмбриопродукция донора была связана с неполноценным кормлением коров в совхозе.

В настоящее время создается Республиканский центр по трансплантации зигот при Центральной станции по племделу и искусственному осеменению.

Для лучшего использования импортных телок черно-пестрой породы на базе лучших хозяйств в республике созданы 4 племрепродуктора. К ним относятся хозяйства, указанные в таблице 25.

Результатов расширения использования голштино-фризской и швицкой породы скота американской селекции (молочного типа) явилось расширение завоза спермы из ЦСИО, ВНПО из Москвы, данные о результатах которых приведены в таблицах 22, 23, 24, 25.

Как показывают отчетные данные хозяйств, помесные первотелки с кровью голштино-фризской породы дают за лактацию на 500-850 кг молока больше, чем их сверстницы.

Основные показатели племхозяйств по разведению молочных пород КРС приведены в таблицах 26, 27, 28, 29.

Мясное скотоводство и зебу

Благодаря осуществлению практических мер в республике специализировано 137 хозяйств по развитию мясного скотоводства. Для племенных целей в эти районы завезены из других республик 885 голов быков-производителей и 482 голов телок мясных пород и из них 574 быка и 207 телок галловейской породы, 14 быков и 11 телок кубинского зебу, 20 быков герефордской породы, 12 быков шароле и по 18 голов быков породы санта гертруда и лимузин.

Для чистопородного поголовья мясного скота созданы и функционируют племенные репродукторы - совхоз им.Р.Алиева Кедабекского района по разведению галловейской породы, совхоз им.Низами Шамахинского района по разведению Абердин-ангусской породы и совхоз «Социалистическая Куба» Лерикского района по разведению кубинского зебу (таблицы 30 и 31).

Из этих хозяйств за 1981-1985 гг. выращено и продано другим хозяйствам республики 617 голов плембыков и 578 голов племтелок мясного скота, в том числе 214 быков-производителей и 412 телок галловейской породы, 164 быков и 131 телок абердин-ангусской породы, 160 быков и 5 телок кубинского зебу, в 1986 году соответственно 50 и 52 галловейской и абердин- ангусской пород, а в 1987 году 55 и 56 голов (таблица 31а).

В результате проведенных работ, начиная с 1977 года, в республике достигнуты определенные успехи в создании в ряде районов республики высо-

копродуктивных племенных и товарных стад и ферм по разведению кубинского зебу и их гибридов с крупным рогатым скотом.

Так по данным породного учета на 01.01.86 г. породные зебу распространены в 17 районах республики, где имеется 5606 голов зебу и их гибридов, в том числе 2196 породных зебу. Соответственно Ленкоранском - 2230 и 1055 голов, Лерикском - 1512 и 615 голов, Астаринском - 1362 и 426 голов, Агдамском - 117 и 10 голов, Масаллинском - 155 и 1 голова, Ханларском - 68 и 8 голов, Кяльбаджарском - 15 и 5 голов, Евлахском - 25 и 2 головы и др.

Всего утверждено за 1986 год 2 племфермы и за 1987 год 2 племфермы и одно хозяйство по мясным породам и имеется всего на 01.01.88 г. 6 племферм (таблица 30).

Растет также численность и породных гибридов мясного и молочного направления, количество которых на 01.01 85 г. составляет по республике всего 2060 голов, в том числе в Астаринском районе - 937 голов, Ленкоранском - 881 голов, Лерикском - 188 голов, Кельбаджарском - 40 голов и др.

Отсюда было сделано заключение о том, чтобы в дальнейшем не использовать массово с племенной целью помесных буйволов, завезенных из Болгарии. Завоз целесообразен из Индии или Болгарии только чистопородных буйволов породы «Муррах», а не помесей.

Овцеводство

На 01.0187 г. численность овец в колхозах, совхозах и межхозах Азербайджанской ССР составила 3177 тыс. голов, т.е. на 71 тыс. меньше, чем на 01.01.86 г., а на 01.01.88 г. - 3139,9 тыс. голов.

В республике разводятся в основном 3 тонкорунных породы овец: азербайджанский горный меринос, советский меринос, прекос, 4 местных полугрубошерстных и грубошерстных жирнохвостных пород овец: балбасск-карабахская (карадолагское отродье) и гала абшеронская и ширванская. Для овец местных пород характерны скороспелость, сравнительно высокие показатели плодовитости и молочности, выхода мяса (65068%) против 45-50 у мериноса, выхода шерсти, выживаемости: прекрасная приспособленность к местным условиям и высокое качество мяса. Поэтому в последнее время особенно с 1986 года в связи с перестройкой и ускорением стали обращать особое внимание на более широкое их использование в племживотноводстве.

Впервые были созданы 2 племсовхоза, 3 племфермы по разведению карабахской породы (кардоллахское отродье) и 2 племхозяйства по разведению абшеронская галла.

Во всех подсобиых хозяйствах стали успешно разводить овец указанных пород.

Впервые поставлены интересные опыты по обратному скрещиванию мериносов с баранами карадоллахской и абшеронской галла пород, первые результаты очень интересны.

По направлению продуктивности овцеводства республика делится на 3 зоны:

- тонкорунное овцеводство шерстно-мясного направления с разведением плановой породы – азербайджанский горный меринос (в основном западная зона Азербайджана) и советский меринос (НКАО, Мильская и Ленкоранская зоны);

- зона мясо-шерстного овцеводства (Муганская, Куба-Хачмазская пригородные зоны г.Кировабада) с использованием баранов породы прекос их совхоза «Красный Самух»;

- зона мясно-шерстно-молочного направления овцеводства (овцы с жирным хвостом), где они в качестве плановой породы разводят породу балбаскую (Нах.АССР), карадоллахское отродье (карабахской породы) Имишлинский, Ждановский, Агджабединский, Агдамский , Физулинский, Джебраильский и др.) и Абшеронскую овцу – Галла (Абшеронский, Дивичинский, Хачмазский, Сальянский, Саатлинский, Сабирабадский, Исмаиллинский, Кутканшенский и др.).

Учитывая особую ценность местных пород овец и в целях сохранения уникального местного генофонда в 1986-1987 гг. были организованы 2 племхоза и 3 племфермы по разведению карадоллахского отродья Карабахской породы, одна племферма по разведению балбасской породы овец. Ведется целенаправленная работа по созданию собственной племенной базы по разведению всех этих указанных местных пород овец (таблицы 35, 36, 37).

Буйволоводство

Буйволоводство является наиболее древней высокоэффективной отрасль животноводства республики. Буйвол обладает ценными биохозяйственными свойствами: высокая резистентность, адаптационная способность, прекрасная способность использовать болотные пастбища, камышовые заросли и отходы пищевой промышленности, высокая жирномолочность и мясная продуктивность, высокая биологическая полноценность продукции его.

Всего его делает весьма перспективным и экономически эффективным видом сельхозживотных для нашей республики.

Таблица 23

Объемы скрещивания коров и телок с быками улучшенных пород и наличие улучшенных животных

АССР, край, область	Наличие коров (всех пород)	Поголовье, осеменяемое семенем улучшающих пород								Поголовье	
		Голштины черно-пестры		Голштины красно-пестрые		Швицы молочного типа		Красная датская англерская		Коров улучшенных голштинами всех кр.-ностей	
		голов	% охвата от общ.пог.	голов	% охвата от общ.пог.	голов	% охвата от общ пог.	голов	% охвата от общ.пог.	черно-пестрых	красно-пестрых
Азерб. ССР	7991	13 500	13,7	1700	1,8	4941	5,1	-	-	2448	274

Таблица 24

Завоз спермы из Центральной станции искусственного осеменения (Москва)

За 1985 год всего –		98.274 доз
в т.ч. по породам:		
черно-пестрой	-	70,895 доз
швицкой	-	9455
голштино-фризской	-	1665
симментальской	-	6590
лимузин ч/п	-	5924
датский ч/п	-	2690
буро-латвийский	-	1055
За 1986 год – всего – 16.4115 доз		
в т.ч. по породам:		
черно-пестрой	-	98.897 доз
швицкой	-	23.721
голштино-фризской	-	10.600
симментальской	-	5745
буро-латвийский	-	25.180
За 1987 год всего – 239.717 доз		
в т.ч. по породам:		
черно-пестрой	-	162.470 доз
голштино-фризской (черно-пестрой)	-	305.490
швицкой (молоч.типа)	-	41.477
голштино-фризской (красно-пестрой)	-	5280

Таблица 25

Данные о работе хозяйств-репродукторов голштинского скота

Наименование хоз-ва, район, область	наличие всего коров	наличие коров на 01.01 87 г				Поступило нетелей на импорт.	Наличие маточного поголовья с кровност. 15/16 по голштин.	В т.ч. реализовано коров плсмбычков (гол)			Средний удой мол С 1 коровы по ст. отр (отч.)
		Импортные		репродукция				всего	в т.ч. продук. Матерей		
		Голов	удой от 1 кор.	Голов	Удой от 1 кор.				6 тыс кг	7 тыс. кг	
1. К-з им.Ленина Шекинского района	289	289	3326	-	-	300	-	-	-	-	3323
2 К-з им.Ленина Агдамского района	136	136	3804	-	-	150	-	39	39	-	3670
3. К-з им. К.Маркса Агдамского района	108	108	3425	-	-	138	-	-	-	-	3425
4 К-з им.Калинина Ханларского района	161	161	3897	-	-	192	-	-	-	-	3632
Всего	694	694	3897	-	-	786	-	39	39	-	3326-3675

Таблица 26

Количество и продуктивность племенных ферм молочных, молоко-мясных и мясо-молочных пород крупного рогатого скота и буйволов (по данным бонтировки 1987 года)

Породы	количество племферм		Средний удой (кг)	% жирн.	Ср.живая масса (кг)	Пробонитировано коров и буйволиц (гол)
	Всего	В т.ч. организовано в 1987 году				
1. Черно-пестрая	33	3	2781	3,60	394	7892
2. Бурая-Латвийская						
Красная степная	41	1	2736	3,74	400	4898
Красная литовская						
3. Швицкая						
Костромская						
Бурая карпатская	51	-	2418	3,80	399	2769
Лебединская						
4. Бурая кавказская	19	-	2386	3,84	368	794
5. Симментальская	19	-	-	-	-	-
6. Кавказские буйволы	46	10	1413	7,4	-	2083

Таблица 27

Показатели продуктивности выхода приплода и реализации племмолодняка в племенных совхозах молочного скотоводства Азербайджанской ССР на 01.01.87 г.

Племенные хозяйства	Разводимая порода	Средний удой на 1 кор кг			Выход телят на 100 коров голов			Выращено и реализовано племмолодняка			Средний живой вес реал Племмолод, кг		
		1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987
1. Абшеронский													
с/з им.Алиева черно-пестр.	черно-пестр.	3125	3018	3094	73	73	71	14	346	132	336	300	310
с/з №2	“—”	3685	3557	3546	91	91	86	206	224	54	391	380	385
с/з Мамедлы	черно-пестр.	3425					72			204			
2. Исмаилы													
с/з 40 лет Азербайджана	черно-пестр	2112	2059	2231	72	67	64	95	104	-	273	270	-
3. Лачинский													
с/з им.Кирова	буро-кавказ.	2201	1914	1540	63	68	62	97	58	93	311	263	300
4. Шушинский													
с/з «Туршсу»	буро-кавказ.	2618	2627	2679	82	97	86	61	60	106	460	416	290
5. Хачмазский													
с/з им.Калинина	Буро-латв.	2288	2481	2463	79	84	80	92	36	110	298	258	261
6. агдамский													
к/х им.Ленина	черно-пестр.	3670				91	90	90		125			323

Таблица 28

Данные о заготовке племенных быков в племенных хозяйствах республики за 1987 год

Наименование хоз-ва, район, область	порода	всего голов		закуплено быков от матерей с продуктивностью							
			из них класса элита и элита рекорд	3500 4000	4001 4500	4501 5000	5001 5500	5501 6000	5001 6500	6501 7000	7000 и выше
К-з им.Кирова, Мартуни, НКАО	бурая кавказ.	15	15				15				
С-з «Туршсу» Шушинский район	бурая кавказ.	46	46			46					
С-з им.С.Алиева Абшерон.района	черно-пестрая	22	22			10	12				
С-з Мамедлы, Абшерон. Района	черно-пестрая	86	86		20	40	26				
С-з №2 Абшерон. района	черно-пестрая	15	15			5	10				
С-з им.Кирова Лачинского р-на	бурая кавказ.	39	39		15	24					
К-з «Коммунизм» Мардакертского р-на	бурая кавказ.	10	10		10						
С-з «40 лет сов. Азерб» Исмаиллинского района	черно-пестрая	8	8		8						
К-з им.Ленина Шекинского р-на	черно-пестрая	22	22		10	12					
Всего		263	263		63	137	63				

Таблица 29

Результаты бонитировки крупного рогатого скота за 1986-1987 годы

№№ порода	пробонитировано всего		в том числе			
	1986	1987	быки-производители		коровы	
			1986	1987	1986	1987
1. Черно-пестрая	40.383	52.358	787	1245	13.873	167
2. Бурая латвийская	26.187	30.840	570	718	10.778	142
3. Швицкая	18.422	18.564	140	210	5974	615
4. Костромская	13.262	15.723	706	960	4095	541
5. Бурая кавказская	15.375	12.590	140	210	7787	521
6. Бурая карпатская	10.237	14.866	113	160	3687	410
7. Красная литовская	12.399	12.084	180	205	4540	625
8. Симментальская	24.035	25.432	387	610	9331	113
9. Кавказские буйволы	18.460	21.478	354	510	6642	754
Всего	178.780	203.955	3377	4828	66.707	7700

Племенные хозяйства и фермы по мясному скотоводству на 01.01.1986 года

№№ Наименование районов и хозяйств	Дата утверждения и № приказа	Порода	Всего поголовья	В т.ч. коров	Приплод от 100 коров	Ср.сут привес гр	Категория	Ср.сдаточный вес	Оттестация
1 Лерикский с-з «Соц.Куба»	3920 17 12 76	Кубинский «зебу» «Браман»	1238	324	60		племхозы, племзаводы		
2. Лерикскй с-з «Комсомол»	№121 11.02.87 №02 04.01.1988	браман зебувид	500	111	83		племхоз		1982
3. Кедабекский с-з им Р.Алиева	№251к 30.03.81	галлов	326	97	52	302	племхоз №2 04.01.88		1988
4. Кедабекский с-з им.Тельмана	№251 30.03 86 №210 23.11.83	галлов	392	125	34	465	племхоз		1986
5 Ханларский с-з им Азизбекова	№251к 30 03 81	галлов.		310	73		племхоз		
6 Дашкесанский с-з «Социализм»	№251к 30.03.81 №83 02.09 84	галлов.	995	243			племхоз		1986
7. Кельбаджарский с-х им.Калинина	№175 22.02.85	галлов	400	144	42	500	племферма		1991
8 Нах АССР, Шахбузский с-з «XXI партсъезда»	№280 02.04.85	галлов	814	180	71				1990
9. Лачинский с-з им.Энгельса	№1039 11 10.86	галлов	922	317	53	240	племферма		1991
10 Шемахинский с-з им.Низами	№251к 30 03.81	абердин ангус.	620	170	29		племх.		
11 Исмаиллинский с-з «Галаба»	№98 19 03.85	абердин ангус.	658	136	53	648	племфермы	269	1991
12 Шемахинский	№251к 30 03 81								
13 Кубинский с-з «Россия»	№121 11.02 87		563	175	58	294	-	279	1992

Таблица 31

Показатели продуктивности и выход телят в племхозяйствах по мясному скотоводству в Азербайджанской ССР

Племхозяйства	Породы	Выращено и реализовано племмолодняка 1 гол.			Средний живой вес реа-лиз.племмолод.			Выход телят на 100 коров		
		1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987
«Соц.Куба»	зебу	35	-	-	337	-	-	51	60	60
Им.Р.Алиева	галловейская	11	50	14	354	358	326	70	62	52
Им.Низами	абердин ангус.	-	-	6	-	-	387	-	-	31
Им.Тельмана	галловейская	-	-	-	-	-	-	-	-	34
Им.Азизбекова Ханлар	галловейская	-	-	-	-	-	-	-	-	73
«Соц.Дашкесан»	галловейская	-	-	-	-	-	-	-	-	72
«Комсомол» Лерик	зебу	-	-	35	-	-	530	-	-	83

Таблица 31а

Сведения
о заготовке племенного крупного рогатого скота в племсовхозах, племзавода и колхозах

№№ Наименование районов и хозяйств	Порода	Бычки				Телки			
		всего голов	в т.ч. ст. 1 года	чисто пород	элита рекорд	всего голов	в т.ч. чистопород	элита рекорд элита	1 кл
1. Кедабекский с/з им. Р.алиева	галлов.	14	14	14	14				
2. Лерикский с/з «Комсомол»	куб. зебу	35	35	35	35	56	56	50	6
3. Шамахинский с/з им. Низами	Абердин-ангус.	6	6	6	6				
Итого		55	55	55	55	56	56	50	6

Поголовье буйволов в Азербайджанской ССР составляет около 20% от всего КРС, а в общественном секторе около 10%, в Кахском, БардинСком, Белоканском, Закатальском, Шекинском, Сабирабадском районах более 30-50%. Молочная и мясная продукция в общем балансе молочного скотоводства составляет соответственно в натуре 15 и 25% (таблицы 32, 32а).

Племенная работа в буйволоводстве ведется в 4 направлениях, начиная с 1987 года: молочно, молочно-мясном, мясо-молочном и мясном. При интенсивном выращивании и откорме буйволы дают 1300-1600 гр. среднесуточного привеса (в Шекиснком межхозкомплексе) (таблицы 32а, 33, 34).

В 1986 году составлена и сдана в печать инструкция по проведению бонтировки буйволов.

Только в 1986-1987 годах создано 21 новых племферм с молочной продуктивностью буйволиц в них 1000-1900 кг и жирностью молока 70,8-8,2%.

Ежегодно в племхозяйствах выращивается племмолодняк, из которых 20-30% первотелки. Вводится в стало буйволиц, а остальные реализуются как племмолодняк.

Начиная с 1976 года, были завезены буйволы из Болгарии, которые являются помесными (муррах и болгарский буйволы). За это время было установлено, что эти помеси по сравнению с кавказской породой буйволиц дают меньше удоя молока на 100-200 кг, выход на 100 буйволиц на 10-15 буйволят, так, например, в племсовхозе «Даюз» в 1987 году получено 130 кг молока против 1500 и более кг до завоза туда помесей, мурраха и 64 буйволят против 98-102 буйволят на 100 буйволиц.

Свиноводство

Свиноводство, как сравнительно новая отрасль животноводства в республике, развивается наиболее ускоренным темпом, особенно вокруг промышленных и районных центров (Баку, Кировабад, Степанакерт, Шеки, Шамаха, Ках и другие районы).

Поголовье свиней за 15 лет в республике увеличено в 2 раза (1970 – 90,8 тыс. гол., 1986 -184,7 тыс. гол, 1987 – 175,0 тыс. гол). В республике созданы крупные свинокомплексы: Абшеронский мощностью 20,5 тыс. голов откорма в год, Мардакертский на 16 тыс. голов, Кахский, Аскеранский, Шемахинский и др.

Исходя из потребности действующих и строящихся свиноферм промышленного типа и компонентов в республике уже создано 2 племхоза и 4 племфермы (таблица 38).

В массе вести племенную работу с кавказской породой буйволов в чистоте используя буйволов-производителей только полученных от буйволиц класса элита-рекорд с молочной продуктивностью 2000 кг и выше и жирностью 8%.

Ниже в таблице приведены некоторые показатели буйволоводства.

Таблица 32

На 1 января имелось			
буйволов всего (тыс.гол.)	1980 г.	316,0	
	1987 г.	325,9	
	1988 г.	328,5	
В т.ч. колхозах	1980	115	
Совхозах и межхозах (тыс. гол.)	1987	125,9	
В т.ч. буйволиц (тыс.гол.)1	1980	26,7	
	1985	28,17	
Всего случного контингента голов	1985	1987	
Выход буйволов на 100 буйвол. голов		70	70
Молочная продуктивность			
Средний удой молока по респуб. голов		1038 кг	1027 кг
Реализационная жирность голов		7,1	7,6
Удой молока у проботиров. Буйволиц 6642 гол.		1532 кг	1592 кг
Жирность молока		7,8-8,2%	7,2-8,2%
Взято на племобслуживание:			
Хозяйства		60	61
Всего буйволиного поголовья		34.000	44.000
В т.ч. буйволиц 9900 11.100			
Удельный вес пород буйволов			
кавказской породы		99,6%	99,6%
Завезено из Болгарии буйволов			
(помеси муррах за 1981-86 гг.)		164	
Всего создано племхоз. и ферм		35	46
Выращено и реализовано племмолод.		1231	2128
Удой молока буйволицы в лучших хозяйствах		1614	1701
			1857-1993
Жирность молока		7,3%	8,0%

Таблица

Показателей племенных хозяйств и репродукторов по разведению буйволов кавказской породы по Азербайджанской ССР за 1987 год

1-молочного типа буйволов

а) племенные хозяйства и репродукторы

№№ Район	Хозяйство	Численность буйволиц	Удой на фуражную буйволицу	Выход буйволят на 100 буйволиц
1. Ханларский	Опытно-экспериментальное хоз. ЗАГМИС	188	1740	80

2. Сабирабадский	с-з хлопководческий	120	2639	74
3. Евлахский	к-з им.С.Вургуна	112	2223	100
4. Кахский	к-з им.Кирова	215	1993	79
5. Закатальский	к-з «XXII партсъезда»	316	1857	90
6. Белоканский	к-з им.Калинина	218	1633	98
7. Сабирабаский	к-з им.Жданова	152	1650	75
II - молочно-мясного типа буйволов				
8. Агдашский	к-з «Баку»	200	1106	80
9.Зардобский	с-з им.Зардаби	496	1331	71
10. Белоканский	к-з им. М.Б.Касумова	156	1489	88
11. Ханларский	буйволовод.с-з	292	1147	72
12. Ханларский	с-з «Красный Самух»	282	1388	85
13. Ханларский	Говлярский Учхоз АзСХИ	268	1201	67
14. Шекинский	с-з «Дашюз» по мест.репрод.	626	1306	94
15. Шекинский	к-з «Кавказ»	390	1244	69
16. Агдашский	к-з «Кавказ»	210	1042	14
17. Бардинский	к-з им.Джапаридзе	410	1000	72
18. Агдашский	к-з им.Азизбекова	158	1020	79
19. Бардинский	к-з «Баку»	448	1136	68
20. Белоканский	к-з им.М.Б.Касумова	156	1489	88
21. Белоканский	к-з им. С.Вургуна	156	1301	81
22. Белоканский	з им.Мусабекова	181	1357	76
23. Белоканский	к-з им.Насибова	271	1252	83
24. Белоканский	к-з «советская Грузия»	169	1059	69
25. Закатальский	к-з «Социализм»	233	1366	88
26. Закатальский	к-з им.к.Маркса	336	1315	75
27. Пушкинский (Билясувар)	к-з им.Тельмана	160	1278	79
28. Пушкинский (Билясувар)	к-з им.Кирова	249	1043	76
29. Мирбаширский (Тертер)	к-з «Парт.коммуна»	197	1250	73
30. Мирбаширский (Тертер)	к-з «Инглаб»	275	1144	72
31. Закатальский	к-з «XXIII	181	1376	81

	парт.съезда»			
III- мясо-молочного типа буйволов				
32. Дивичинский	с-з буйволовод.	420	947	74
33. Нефтчалинский	с-з им.М.Б.Касумова	883	983	76
34 Нефтчалинский	к-з им.М.Мушвига	101	957	74
35. Бардинский	к-з «Гара-тапя»	336	872	86
36. Уджарский	к-з «Ели йел»	306	994	72
37. Ильичевский (Шарур)	буйволовод. комплекс к-за	360	850	81
38. Шекинский	мясное буйв.предпр.	527	600-800	57
39. Сабирабадский	к-з «XX лет Октября»	450	500-700	80

Примечание: данные по восьми племенным хозяйствам не включены в таблицу по причине отсутствия некоторых из них.

Таблица 33

Крупные специализированные племенные заводы и хозяйства по буйволоводству и их показатели на 01.01.1988 года

№№ Наименование районов	Наименование хозяйства	Всего буйволов	В т.ч. буйволиц	Всего овец	В т.ч маток и ярок	Всего птиц	В т.ч. кур-несушек	Всего лошадей	Всего свиней					
1 Шекинский	с-з «Дашюз»	1637	626	2528	987	-	-	138	-					
2 Зардобский	буйвол совхоз	1910	496	19 107	7200	2983	1252	3	-					
3. Нефтчалинский	с-з им Касумова	2699	883	-	-	-	-	4	-					
Всего		6246	2005	21 635	8187	2983	1252	145	-					

		1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987
Шекинский	Кавказ. муррах. болг.	1266	1367	1306	7,08	8,0	8,0	6,6	65	64	184	41	216	254	251	260
Зардобский	Кавказ.	1538	1350	1351	7,5	8,5	7,2	80	71	71	57	80	100	354	357	300
Нефтчалинский	Кавказ.	807	962	983	7,8	9,0	7,6	63	72	76	-	96	100	220	-	300

Таблица 34

Классность буйволов по бонтировке	1975	1980	1985	1987
Элита-рекорд	237	480	746	1101
Элита	980	1394	1581	3107
I класс	4736	3685	3204	10.723
II класс	1832	1912	1470	3855
Всего		7815	7471	21.478

Примечание: из них внеклассных буйволов 2692.

Племенные хозяйства и фермы в основном занимаются чистопородным разведением и совершенствованием породы свиней. Одновременно, они и другие хозяйства занимаются скрещиванием сверхремонтных свиней и передачей промышленных свинок комплексам (см. таблицы 38, 39).

В Абшеронском свинокомплексе двухпородные гибридные подсвинки крупной белой и северокавказской пород скрещиваются хряками породы ландрас. Полученные трехпородные гибриды выращиваются и откармливаются для сдачи на мясо.

Потребность товарных свинохозяйств в хряках обеспечивается как за счет выращивания и реализации племмолодняка на племфермах, так и за счет завоза из других республик, особенно породы ландрас.

В Азербайджане для 2-породной гибридизации используются хряки крупной белой и северокавказской породы, а для 3-породной еще хряки породы ландрас или дьюрос (таблицы 39, 39а, 39б).

Основной плановой породой для республики является крупная белая. Селекционная работа в свиноводстве в основном направлена на совершенствование воспроизводительной способности маток и повышения плодовитости (таблица 40).

Планируется среднесуточный привес поросят довести до 600 кг. Затраты кормов на 1 кг привеса 3,5 кг кор.ад. за 170 дней достичь 100 кг живого веса свинмолодняка.

В республике в 2-х хозяйствах (Кахском и Аскеранском) проводятся 2-породная гибридизация (крупно-белая, северо-кавказская), а в одном (Абшеронский свинокомплекс) проводится 3-породная гибридизация (крупно-еблая, северо-кавказская и ландрас), данные которых приводятся в таблице.

В нижеприведенной таблице указаны некоторые основные показатели свиноводства в Азербайджанской ССР

Таблица 41

	1970	1976	1984	1985	1986	1987
Всего поголовья свиней в обществ. секторе (тыс гол)	90,8	105,4	141,62	176,3	184,7	175,0
Завезено свиней за пятилетку (тыс.гол.)	-	за X пят. 6,8	за XI пят. 18,7	5,4	9,3	6,0
Выращено и реализ. племсвиней	за X пят. 486		за XI пят. 2003	350	461	655
Среднесуточ.вес свиней (кг)			106	98	97	95
Всего хряк-произ. (гол)				1510	1786	1722
Взято на племолбся.: хоз-ва				-	4	1
свинопог (тыс.гол)				-	3,9	4,3
случек и искусств. Осеменено всего тыс.гол				19,5	19,8	20,5
Всего создано племферм по разведению крупного белой породы				3	5	6

Коневодство

В республике за последние 15 лет продолжает сокращаться численность лошадей, как это видно из нижеприведенной таблицы 42

Численность лошадей в общественном секторе Азербайджанской ССР (тыс. гол.)

	1970	1976	1980	1985	1986	1987
Всего в общест.секторе	29,9	19,4	16,08	9,46	8,88	9,28
В т.ч. совхоз. конезавод и пр. госхозы	10,7	7,7	8,6	3,39	3,15	3,7
Из них совхозы	7,1	5,6	4,4	3,37	3,13	3,02
Колхозы	11,1	6,1	3,08	2,7	2,6	2,56

Важным фактором дальнейшего улучшения этих пород является создание прочной кормовой базы и повышения полноценности района.

В целях развития племенного коневодства, улучшения породных качеств указанных лошадей в республике созданы 2 конезавода: Агдамский - по разведению карабахской породы, Акстафинский - по разведению чистопородной лошади и одна племферма в Дашюзском совхозе по разведению дильбазской породы лошадей, показатели которых приведены в таблице 43.

Верблюдоводство

Наличие полупустынных кустарников, пастбищ и мягкий, сухой субтропический климат обуславливали разведение верблюдов кочевого населения Абшеронской, Карабахской, м угано-Сальянской и Ширванской зон Азербайджана.

Техническое оснащение сельского хозяйства привело к резкому сокращению числа верблюдов в Азербайджане, в 1918 году в республике насчитывалось около 2000 голов, а в 1926-1929 годах – 5000-8000 голов, в 1980 – око-

ло 15-200 голов верблюдов. Самое крупное стадо сохранилось в совхозе «Коби» Абшероснкого района.

В республике разводили различные породы одногорбого, двугорбого верблюдов. Поголовье верблюдов в республике в основном находится в племенном совхозе «Коби» Абшеронского района, данные о которых приводятся в таблице 58, где создана и утверждена в 1987 году племферма по разведению азербайджанского верблюда.

Таблица 58

Показатели	годы						
	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Всего верблюдов	64	75	80	94	103	125	137
В т.ч верблюдов	35	35	43	51	56	59	61
Верблюдов-производителей	10	10	11	11	16	19	-
Получено верблюжат-всего	12	6	14	11	18	15	15
Сдано на мясо							
Живой вес их	403	388	-	390	680	3492	400
Продано др.хоз-вам	-	-	-	-	-	8	2
Всего настрижено шерсти (кг)	430	480	580	590	680	694	638

В целях дальнейшего развития верблюдоводства в республике намечены следующие мероприятия:

- за счет проведения комплекса мер по улучшению воспроизводства стада и выращивания племмолодняка добиться увеличения численности верблюдов в совхозе «Коби» до 200 голов в 1990 году, в совхозе «Дружба народов» соответственно 30 и 40 голов с одновременным повышением их продуктивности;

- в селекционной работе основное внимание сосредоточить на консолидации и совершенствовании племенных и продуктивных качеств, не допуская родственного разведения путем обмена или завоза производителей через каждые 5 лет.

Для обогащения наследственности местных верблюдов и получения животных с появлением гетерозиса применить скрещивание с производителями верблюда-промедара.

В целях рационального использования кустарниковых пастбищ, увеличения производства дешевой продукции (мяса, шерсти, молока) целесообразно принять к разведению верблюдов и в других районах республики, где есть такие пастбища.

Таблица 35

Численность животных в племенных хозяйствах по овцеводству в Азербайджанской ССР на 01.01.88 г.

Районы	Наименование хоз-в	Всего КРС	В т.ч. коров	Овец	В т.ч. матки и ярки	Птицы	В т.ч. куры-несушки	Лошадей	Свиней
Ждановский	с-з «Дружба»	-	-	29.619	12.000	8500	2900	10	-
Пушкинский	с-з «Овцевод»	-	-	33380	12.636	-	-	14	-
Евлахский	с-з «28 Апреля»	2142	604	23.233	8369	10.500	34.509	21	298
Абшеронский	с-з «Гюздек»	453	-	22.055	11.157	-	-	-	-
Казахский	с-з «Джейран-чель»	-	-	21.562	10.115	-	-	-	-
Ханларский	с-з «Красный Самух»	1244	290	28.252	14.364	2700	2100	10	-
Кюрдамирский	с-з «Большевик»	-	-	14.834	6200	6000	1200	19	-
Шамхорский	с-з «Чардахлы»	-	-	7154	3194	-	-	-	-
Бабекский	с-з «Бабек»	-	-	7300	3701	-	-	-	-
Абшеронский	с-з «Кобу»	-	-	23.104	11.481	-	-	-	-
Всего хозяйств		3839	894	210.493	94.020		9650	74	288

Таблица 36

Показатели продуктивности, выхода ягнят и реализации выращенного молодняка в овцеводческих племенных хозяйствах Азербайджанской ССР на 01.01.87 г.

Наименование племенных овцехоз.	Породы	Средний настриг шерсти от каждой овцы - кг	Средний жив.вес реализ.молодняка, кг			Выращено и реализовано племмолод. гол			Выход ягнят на 100 овцематок, гол				
		1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987	1985	1986	1987
1. Ждановский с-з «Дружба»	сов.меринос	3,8	3,2	3,4	36	42	51,8	5002	2945	1594	162	103	87
2. Пушкинский овцевод. совхоз	сов.меринос	4,5	3,2	3,7	41	37	56,5	2430	2470	1351	77	85	87
3. Евлахский с-з «28 Апреля»	сов.меринос	3,7	3,7	3,2	51	46	50	630	520	628	56	69	59
4. Абшеронский с-з «Гюздек»	гала абшер	3,8	2,9	3,0	40	40	41,8	1235	2650	1890	102	93	92
5. Казахский с-з «Джейранчель»	азерб.горный меринос	2,9	2,9	3,1	49	45	43,7	660	634	710	41	85	76
6. Ханларский с-з «Красный Самух»	прекос	3,9	3,7	3,9	53	49	-	936	1322	-	90	80	80
7. Кюрдамир. с-з «Большевик»	сов.меринос	-	-	3,7	-	-	-	-	-	-	-	-	87
8 Шамхорский с-з «Чардахлы»	азерб горный меринос	-	-	2,7	-	-	51,5	-	-	231	-	-	91
9. Бабекский с-з «Бабек»	балбас	-	-	1,7	-	-	-	-	-	-	-	-	92
10 Абшеронс.с-з «Кобу»	гала абшер.	-	-	3,1	-	-	-	-	-	-	-	-	79

Таблица 37.

Основные показатели овцеводства в Азербайджанской ССР

		1981	1985	1986	1987
Всего овцепоголовья во всех категориях хозяйств					
В т.ч. колхозах, совхоза, межхозах тыс. гол на 31.12	3288,9	3248,1	3177,1	3.139.900	
Всего овцематок				1.550.779	
Всего случного контингента				1.550.779	
Искусственно осеменено овец				195.000	
Выход ягнят на 100 овцематок		82	76		78
Настриг шерсти (кг)	2,6	2,58	2,3		2,43
Среднесдаточный евс овцы (кг)	34	35	36		37
Производство шерсти (тонн)	6778	6504	6106		6428
Продажа государству шерсти (тонн)		5487	5434,7		5939
Завезено племенных овец (баранов)	за 5 лет	67.000	9338		9938
Заготовлено и реализовано племмолодняка	за 5 лет	70.997	14.166		10.010
Всего баранов-производителей (тыс.гол)			10,1		
Взято на племобслуживание:			7,91	6,3	
Всего:					
Хозяйств			67		48
Всего овец (тыс.гол)			348		202
Всего создано племхозяйств					
Имеется в наличии			6		10
Всего создано племферм					
Имеется в наличии			33		38

Таблица 38

Итоги работы свиноводческих племенных заводов, хозяйств, ферм за 1987 год

Наименование хозяйства, район, область	Породы	В том числе основных		Поголовье свиней на 01.01 87 гол	Получено поросят на осн.свиномат. в год гол	Продуктивность маточного стада			Оценка хряков по качеств. Потомства	
		Хряков	маток			Многоплодные гол	Молочность гол	масса гнезда в 2 мес. кг	всего гол	из них улучш.
Абшеронское племобьед. По свиноводству (племхоз)	крупная белая	42	1040	19.779	1820	12	60	198	-	-
Кахское племпредприятие посвиноводству (племхоз)	крупная белая	56	87	3369	1200	12	54	186		
С-з «Правда» племпред.Шамахинского района	крупная белая	28	37	880	1620	10	48	164		
С-з им.Дмитрова племферма Шамахинского района	крупная белая	27	60	10.000	1330	1047	102			
С-з им а.с.Ширвани (племферма) Шамахинского района	крупная белая	19	65	739	1482	10	45	146		
К-з «Ахтакан» (племферма) Аскеранского района	крупная белая	11	100	1404	1358	11	48	173		
Всего		183	1389	27 171	1715	10.8	50	172		

Таблица 39

**Показатели свиноводческих хозяйств за 1986-1987 гг.
по гибридизации в свиноводстве республике**

№№ Хозяйств	Всего свинопогол. На 01.01		В том числе					
	1987	1988	Всего получено поросят		2-породные гибриды		3-породные гибриды	
	Факт	Факт	01.01.87	01.01.88	01.01.87	01.01.88	01.01.87	01.01.88
1. Абшерон. свинобъед. - крупно-белая - северо-кавказ. - ландрас - дьюрок	18.157	19.779	19.221	21.689	367	6721	9080	2310
2. Абшерон. откорм. свинокомпл.	17.310	17.394	9707	11.953	4841	453	3866	11.500
3. Кахский свинокомпл. - крупно-белая - миргородск.	3369	4345	2966	3012	1260	1920	-	-
4. Аскеран Свинокомпл. - крупно-белая - северо-кавказ.	14.224	16.267	7000	7548	2500	3000	-	-
5.Мадракерт.свинокомпл. - крупно-белая - ландрас	16.650	21.398	10.265	11.540	-	600	-	-

6. Шекинский свинокомпл. - крупно-белая - ландрас	12.972	13.004	8538	8662	2620	3200	-	-
7. Ханлар. свинокомпл. - черно-белая - ландрас	9110	10.661	4970	5492	1570	2200	-	-
8. Закатл.свинокомпл. - крупно-белая - ландрас	5263	5307	3562	2853	1150	1625	-	-
9. Исмаиллы, с-з им.Калинина - черно-белая								

Таблица 39а

Сведения

О завозе свиней для межпородного скрещивания из других республик

Породы	1982	1983	1984	1985	1986	1987						
	хряки	свинки	хряки	свинки	хряки	свинки	хряки	свинки	хряки	свинки	хряки	свинки
Ландрас	41	3	35	36	152	267	129	144	7		20	69
Дьюрок									47	68	50	68
Сев.кавказская							30	-	127	406	-	-

Таблица 39б

Допущено хряков-производителей к племенному использованию для воспроизводства стада

Порода	Породность	Всего голов	Из них		
			Элита рекорд	элита	1 кл
1. Крупная белая ч/п	514	143	158	175	
	III	76	17	25	34
	II	52	-	26	26
Итого		642	160	247	235
2. Русская белая	ч/п	135	41	57	37
3. Украинская белая	ч/п	188	52	54	82
4. Северная кавказская	ч/п	225	63	81	81
5. Ландрас	ч/п	75	30	27	17
Всего по республике	ч/п	1137	329	415	393
	III	76	17	25	34
	II	52	-	26	26
Итого		1265	346	466	453

Таблица 40

Продуктивность основных маток племенных хозяйств по породам за 1987 год

Породы свиней	Кол-во хоз-ств	Племсовхозы				
		Молочность	Многоплодие	кол-во поросят	Масса в 2 месяца (кг)	
					гнезда	поросенка
Племхозы		57	12	11	192	18
Крупная белая	2					
Племфермы Крупная белая	4	47	10	9	161	17

Таблица 43

Итоги работы племенных конных заводов за 1987 год

Наименование хоз-ва, район, обл	имеется лошадей на 01 01 87 г, гол		получено жереб. на 100 кобыл гол.	Реализация племенных лошадей							Прибыль убыток руб.		уровень рентаб. конезавод. %	Имеется лош на 01.01 88г	
	всего	в т.ч. кобыл.		всего	в т.ч.									всего	в т.ч. кобыл
					Жереб.	кобыл.	средняя цена 1-го (руб.)	выручка от реал. (руб.)	себестоимость 1 гол. (руб.)	классность	всего	в т.ч. по кон-[redacted]			
Всего на 100 коб.															
Акстафинский конезавод	183	46	20 (42%)	7	7	-	7800	54.600	8000	7-1	1400	-1400	4	174	48
Агдамский конезавод по разведению Карабахской породы лошадей	241	67	58 (78%)	4	4	-	3300	13.200	7228	2 элита 2-1	15 71 2	-15 712	50	257	72
Дашкэсская племферма по разведению Дилбазской породы лошадей	138	35	11 (32%)	4	4	-	3820	11.280	2908	3-1 1-2	352	-	21	138	35

Таблица 43а

**Конезаводы и племенные конефермы Азербайджанской ССР
и их основные показатели на 01.01.1988 г.**

Наименование коны заводов	Всего лошадей на 01.01.87г	в т.ч		получено жеребят в расчете на 100 кобыл по кажд.конезав на 01.01.87г	реализация лошадей							
		кобыл гоя	жеребцов произ.		кол-во продаж.лошад.на 1986 г	средняя реал.цена 1 гол. за 86 г руб	выручка от реал.пл.лош руб.	себестоимость 1 реал лошад руб.	прибыль убыток руб	уровень рентаб. конезав.	классность реализов.лошадей за 1986 г	
											элита	I
за 1986 г.												
Акстафинский конезавод	183	46	5	48	2	7000	14 000	7000	0	-	1	1
Агдамский конезавод	241	67	7	61	5	1745	8720	2500	-755	-	-	5
Дашюзская племферма	138	35	7	37	3	2350	6050	2500	-150	-	-	3
Всего	562	148	19	53	10	3698	29 770	4000	-302	-	1	9
1987 год												
Акстафинский конезавод	174	48	5	41,6	7	7800	54 500	8000	-1400	-	-	7
Агдамский конезавод	257	72	5	77,7	4	3300	13 200	7228	-15.712	-	2	2
Дашюзская племферма	138	35	7	31,5	4	3820	11.280	2908	-353	-	1	2
Всего	569	165	17	56	15	5326	79.880	6423	-1097	-	3	12

Таблица 44

Утвержденные племенные птицеводческие хозяйства и фермы-репродукторы по Азербайджанской ССР на 01.01.88 года

№№ Наименование	Родительское стадо			валовое про-из.яиц (тыс.шт.)	яйцен. (шт.)	реализ.плем. яиц (тыс.шт.)	реал. (тыс. гол) сут. И рем цыплят и молод.		Перевед молод. во взр.стадо	ис-пол.плем.яиц%	сохр.молод.,%	сохр.взр.птицы	календ.план ат-тест
	всего погол. (тыс.гол)		средн.пого л. кур.н. (тыс.гол)										
	план	остаток на 88 г					с сут. цыпл.	ремон молод.					
Яичное направление													
1. Бакинская п/ф	54	23,9	18,8	3408,7	202	1913	-	226,3	359,4	38,4	89,4	-	1988
2. Варташен ПРХ II поряд.	50	24	20,5	3519,5	171	1357,2	-	6,0	41,0	33,0	91,1	97,3	-
3. Абшерон.репрод с-з IIпоряд.	21	19,5	19,4	3495,8	180,1	640,2	1,5	-	27,1	18.3	92,8	98,2	-
Мясное направление – Бройлер													
4. Новобакин. б/ф по 12 млн	400	133.9	124,7	20.831,5	167	842,6	-	-	258,3	35.0	82,0	98,3	-
5. Сиазан. б/ф на 10,6 млн	237,6	152,3	18,3	15.972,6	204	3017,7	1893,8	28,0	214,0	42,0	88,0	92,3	-
6. Дивичин. б/ф 3,0 млн	72	31,5	33,5	6712,3	200	3752,0	-	-	74,7	56,0	81,2	85,7	-
7. Гарадильс. ПРХ I поряд.	50	30.0	32,9	6127,0	186	3802,2	209,0	0,15	79.1	62.0	90	93.0	—
8. Кобийск.ПРХ II поряд.	50	32,8	37,9	6839,5	180	2787,3	-	-	57,9	41	92,2	96,7	-
9 Ленкоран. ПРС II поряд.	40	15,2	22,8	3661,1	160	1876,4	-	-	38 7	54,5	94,9	98.5	-
10. Какалишн. б/ф 20 млн	40	21,8	18,9	3358,3	177	-	-	-	27,8	41.3	91,8	95.5	-

Таблица 45

Коллективный подряд в племенном животноводстве

	Е-ца измер	1986 год			
		всего	в т.ч. работающих на подряде	всего	в т.ч. работающих на подряде
Количество племпредприятий	шт	19	13	19	13
В т.ч. цеха (бригады) животноводства полеводства		325 78	206 12	325 78	205 12
автотраснпорта Численность работающих	чел.	6273	2593	6294	2593
Поголовье скота в переводе на крупный рогатый скот	тыс.гол	38,1	20,9	33,7	21,3
Произведено продукции – всего тыс.руб.		31.376	14.125	31.554	14.351
Произведено валовой продукции на 1 работающего	руб.	5002	5447	5102	5584
Средняя годовая зарплата 1 работающего	руб.	1662	1980	1674	2136
Экономия фонда зарплаты на год	руб.	310	16,5	258	17,8

Примечание: привести примеры семейного подряда на племпредприятиях и пунктах искусственного осеменения животных

Заместитель генерального директора
РПНО «Азерплемобъединения» — Э.БАШИРОВА
Начальник отдела науки — Ю.ИБРАГИМОВ

1987 г.

TƏBRİK EDİRİK!

MORUL ƏLƏSGƏR OĞLU DƏMİROV - 80

Azərbaycan aqrar elmi tarixində xüsusi xidmətləri olmuş alimlərimizdən biri də Morul Dəmirovdur. Onun elmi yaradıcılığı heyvandarlığın əsas istiqamətlərindən biri olan qoyunçuluğun inkişafına həsr olunub. Morul Dəmirov həm də seleksiyaçı alim kimi tanınıb. O, yeni yaradılmış «Mil-Qarabağ» qoyun cinsinin müəllifidir.

Kənd təsərrüfatı elmləri namizədi Morul Dəmirov 1930-cu ildə anadan olub. 1951-ci ildə Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitunun Zootexnika fakültəsini bitirib. İnstitutu bitirdikdən sonra 1954-1960-cı illər ərzində kolxoz və sovxoz təsərrüfatlarından tutmuş, Respublika Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi sistemindəki idarə və qurumlarda müxtəlif vəzifələrdə çalışaraq zəngin istehsalat təcrübəsi qazanıb.

Morul Dəmirov 1962-ci ildə Stavropoldakı Ümumittifaq Qoyunçuluq-Keçiçilik İnstitutunu bitirib «seleksiyaçı» ixtisasına yiyələnir.

Alim 1961-1963-cü illər ərzində «Qabayunlu ləzgi cinsli mələr ana qoyunların müxtəlif zərifyunlu cins qoçlarla çarpazlaşdırılmasının nəticələri» mövzusundakı elmi-tədqiqat işi üzərində işləyərək, uğurla müdafiə edib kənd təsərrüfatı elmələri namizədi elmi dərəcəsini alır.

Morul müəllim 1963-1989-cu illərdə Azərbaycan ETNİ-da baş elmi işçi, «Qaba, yarım qaba yunlu qoyunçuluq» laboratioriyasının müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Sonralar alim əmək fəaliyyətini Abşeron HTS-da davam etdirmişdir.

Alimin həyatının 50 ilə yaxın bir dövrü yeni «Mil-Qarabağ» qoyun cinsinin yaradılmasına sərf olunub. Morul Dəmirov «Mil-Qarabağ» bölgəsində 1964-cü ildən başlayaraq, yarımzərif və zərifyunlu qoyun sürülərində Qarabağ-Qaradolaq qoçlarının kütləvi çarpazlaşdırılmasını təşkil edərək, akademik Füzuli Məlikovun metodikası əsasında, uzunillik elmi-metodik elmi tədqiqat, seleksiya işləri apardı.

Həmin işlər Azərbaycanda damazlıq heyvandarlığı sisteminin qurulmasının banilərindən biri, uzun illər «Azərdamazlıq» Birliyinə rəhbərlik etmiş, Rusiya Beynəlxalq Keyfiyyət Problemləri Akademiyasının həqiqi üzvü, akademik Eyyub

Bəşirovun ümumi və elmi- metodiki rəhbərliyi ilə yerinə yetirilir. Nəticədə Morul Dəmirovun müəllifi olduğu yeni «Mil-Qarabağ» qoyun cinsi yaradılır. Bu cins 2007-ci il iyun ayının 29-da Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi Damazlıq Şurası tərəfindən təsdiq edilib.

Morul Dəmirov akademik Eyyub Bəşirovla birlikdə Azərbaycanda yarımqaba yunlu, yağlı quyruqlu istiqamətli ixtisaslaşdırılmış qoyunçuluq təsərrüfatının təməlini qoyub. Bu qoyunlar respublikanın ayrı-ayrı təsərrüfatlarında yayılıb.

Morul Dəmirov 1991-1992-ci illərdə Rusiya Federasiyası ETY-nun ilkin qəbulu və Emalı İnstitutu ilə əməkdaşlıq edəcək yeni cins Mil-Qarabağ qoyunlarının yununun keyfiyyət xarakteristikasını tədqiq etmiş, aprobasiyasın aparmışdır. İnstutun Elmi şurasının 07 iyul 1992-ci il tarixli qərarına əsasən, həmin qoyunların yunu "I-II növlü yun" kimi yüksək qiymətləndirilmişdir.

Onun müəllifi olduğu "Mil-Qarabağ" cinsli qoyunlar 1987-1989-cu illərdə ÜXTN Sərgisində nümayiş etdirilmiş, mükafatlara layiq görülmüşdür. Morul Dəmirov onlarla elmi əsərlərin, kitab və kitabçaların, təlimatların, ixtiraların müəllifidir. Onun elmi yaradıcılığı beynəlxalq elmi ictimaiyyət tərəfindən təqdir olunmuş, qiymətləndirilmişdir. Belə ki, N.İ.Vavilov adına Genetiklər və Seleksiyaçılar Cəmiyyəti alimin elmi irsin dəyərləndirərək özünün üzvü seçmişdir.

Azərbaycan aqrar elminin inkişafına töhfələr vermiş, istedadlı alim Morul Dəmirovu anadan olmasının 80 illik yubileyi münasibətilə təbrik edir, can sağlığı, yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

Azərbaycan Heyvandarlar Assosiasiyası

Jurnal Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində Dövlət qeydiyyatından keçmişdir.

Qeydiyyat nömrəsi 2212

Redaksiyanın ünvanı:

Bakı, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə,

«Azərbaycan» nəşriyyatı, VI mərtəbə.

Telefon: (012) 510-63-99,

(050) 209-59-68, (055) 738-58-83, daxili: 5-09

Texniki redaktor: **OQTAY ORUCOV**

Texnikabank ASC

Kapital filialı h/h 38210006310001

VÖEN 6200060022

Yığılmağa verilmişdir: 28.03.2010

Çapa imzalanmışdır: 5.04.2010

Kağız formatı: 60x84 1/16

Mətbəə kağızı № 1

Tiraj: 200, Sifariş: 088

Qiyməti: Müqavilə ilə

Jurnal «Yeni Poliqrafist» MMC-nin

Mətbəəsində Rizoqraf üsulu ilə çap olunmuşdur.

Telefon: 422 59 18, 423 70 51.